

Raný středověk

Celý středověk je povětšinou vymezen od roku 476 do 1492.

Západní kultura – jazyk vzdělanosti a liturgie: latina, Germáni, Románi, západní Slovani. Velká moc papeže.

Východní kultura – jihovýchodní Evropa, Malá Asie, liturgickým jazykem je řečtina, později staroslověnština.

Islámská kultura – později – Pyrenejský poloostrov. Hlavním jazykem arabština.

Vznikaly raně barbarské státy, ty byly zakládány nově přistěhovanými národy, zpravidla měly krátké trvání:

- Neexistovali hranice => boje => oslabení
- Chyběla správa, neexistovaly hlavní města. V otázce správy se většinou inspirovali u Římanů
- Chyběla právní kodifikace, později začali spojovat římské a zvykové právo

Středověká společnost

Feudalismus, panovník je nejvyšší zákonodárce. Všichni ostatní, včetně šlechty, jsou poddaní.

Feudální pyramida – panovník je vlastníkem půdy – tu rozděluje své družině – ti ji mohou ještě dále rozdělit (vyšší a nižší šlechtici) – poddaní, propuštění otroci, svobodní rolníci => odvod naturálií, později i peněz, vlastník půdy jim zabezpečuje ochranu v případě napadení.

Půda – feudum – léno – (vazal).

Vlastníci půdy byli zavázáni panovníkovi – vojensky (poskytnutí vojáků v případě potřeby) nebo daňově.

Germáni – polokočovní.

Dříve polyteistické náboženství přechází rychle ke křesťanství, to je vzorem státu, kde na vrchu stojí vždy jeden.

Vojenská demokracie – rozhodování válečníků o dalším postupu.

Francká říše (482 – 843)

Jedním z raně barbarských států, které vznikly po rozpadu Římské říše. Na rozdíl od ostatních říší dlouho přetrvala a po rozpadu z ní vznikly Francie a Svatá říše Římská.

Sála (řeka v oblasti Belgie), největší rozsah .

Frankové – původně germánský kmen, usadili se na území Římské říše => romanizace.

Chlodvík (dynastie Meroveovců) – zakladatel, sjednotil francké některé kmeny (dříve žili v markách – občinách – obecní správa půdy). Ke sjednocení kmenů použil křesťanství – původní roztříštěnost bohů nahradil jedním bohem.

498 – Chlodvík se nechává pokřtít na Remigia (1. pád Remigius) – ve městě Remeš (později se zde nechávali korunováti francouzští králové).

Říši rozdělil na menší celky – ty byly pod správou šlechty, ti mu byly zavázáni.

Lex Salicum (Sálský zákoník) – zákoník vzniklý spojením zvykového a římského práva.

Léna se postupem času staly dědičným majetkem, král rozdáváním lén ztrácí moc.

Dagobert – snaha ovládnout Slované na našem území (a kolem)

631 – Bitva u Vogastisburgu – Slované vedl Sámó (zřejmě byl taky Frank), Slované v krvavé bitvě vyhráli.

Upadá vláda Meroveovců, moc maiordomů roste (majordomus – nejvyšší správce královského dvora, vrchním velitelem armády, vrchní výběrčí daní (=> do vlastní kapsy).

Pipin II. – majordomus, sjednotil všechny zbylé Franky, ovládl město Ravenna (severní Itálie) a věnoval ji papeži.

Karel Martell – vynikající vojevůdce, 732 – porazil Araby u Poitiers, poté je Frankové vytlačili až za Pyreneje.

Pipin III. (Krátký) – svrhl posledního Meroveovce a založil dynastii Karlovců.

Karel I. Veliký – 768 – 814 – nepodědil vzrůst – vedl celkově asi 50 vojenských tažení, posunul hranici až k řece Ebro. Na severu k hranicím dnešního Dánska. Bojoval se Slovy – neporazil je, ale byli nuceni platit tribut (každý kmen musel platit) – poplatek za mír. Šířil křesťanství, nechal násilně pokřtít Sasy.

Karel I. Veliký

Nejčastěji povětšinou pobýval v Cáchách (německy Aachen).

Původně rozdělení na 4 části, to změnil Karel I. Veliký.

Rozdělil to na panství, kteří byly spravovány s baronem.

Karel I. Veliký vytvořil vojensko-správní celky Marky (Markrabě) – Česká Marka.

25.12.800 – Karel I. Veliký byl korunován na Římského císaře.

Neustálý boj o investituru – pravomoc k dosazování církevních hodnostářů.

Důsledky: budování základů Svaté říše Římské.

Kulturní rozvoj, Karel Veliký vzdělaný nebyl, chtěl navázat na antickou kulturu => Karolínská renesance.

Nepohodlné velké tiskací písmo => karolínská minuskule (malé tiskací) => později se z ní vyvinula latinka.

Alkuin z Yorku

Pavel Diakonus – dějiny Langobardů

Boje s Araby => Píseň o Rolandovi

Po smrti Karla I. Velikého nastoupil na trůn Ludvík I. Pobožný => slabší vláda.

817 – Ordinatio Imperii (= Řád říše) – rozdělil říši mezi své tři syny => bratři bojují dále.

843 – Verdun – dohoda o rozdělení říše na tři celky: říše západofranská (Karel II. Holý), říše východofranská (Ludvík Němec), povodí Rýnu – Ludvík II. říše

Vznik Francie

Vznikla ze západofranské říše.

Partikularismus (rozdobenost) – díky naturálnímu hospodářství, umocnění dědičností léna, atd. => oslabování dynastie Karlovců, útoky Normanů.

845 – vpád Normanů do Paříže (po řece)

911 – porážka Normanů v Dánsku, požadavek Normanů na území výměnou za službu francouzským panovníkům => Normandie.

Robertovci -> 987 – Hugo Kapet => dynastie Kapetovců – vládla přímou linií – z otce na syna, dynastie Kapetovců používala titul rex Francorum.

Šlechta nebrala krále jako autoritu, snažili se omezit práva krále.

Podobně se chovala i církev. Řád Benediktinů založil ho Benedikt z Nursie v roce 526. První klášter byl postaven v Monte Casinu. Král se je snažil podmanit... ale neuspěl (viz dále).

Clunyjské hnutí – velký důraz na morální čistotu církevních řádů, vytvořili hierarchii – mateřské kláštery (zakládali vlastní kláštery) => neuznávali autoritu světského panovníka.

Nepokoje mezi církví a světskými panovníky – papež vydává boží příměří (od středy večer do neděle večer) – porušení se trestalo interdikt (zákaz vykonávání církevních obřadů v daném

místě).

Panovníci poskytovali měšťanům privilegia, i právo samosprávy => povýšení na úroveň šlechty. Měšťan musel dodržovat městská práva.

Město se samosprávou = komuna

Střední část bývalé Francké říše

Karlovcí vládli jen do roku 882, říše byla velmi nestabilní díky útokům Východofranské a Západofranské říše, Byzantské říše, Arabů (z Pyrenejského poloostrova) a Normanů (ze Sicílie).

Benátky nechťely poslouchat žádného panovníka => městská republika => volená správa v čele s vévodou dóže (dux). Ovládali jaderské moře, díky ekonomické síle si mohli vydržovat i velkou armádu.

Papežský stát – úpadek až do Clunyjského hnutí, papež Silvestr II., Oto III. - Renovation Imperií

Východofranská říše

Zdělil ji Ludvík Němec, rozsáhlé území, vystavené mnoha problémům.

845 – výpad Normanů do Hamburku.

Útoky Maďarů.

Po smrti Ludvíka se říše rozpadá na knížectví, významné vévodství:

- Bavorsko
- Švábsko
- Franky
- Durynsko – doly na stříbro
- Saské

Karel III. Tlustý – chtěl ovládnout celou bývalou Franskou říši – neúspěch.

919 – rychlý rozklad, Karlovcí svrženi => dynastie Saská.

Jindřich I. Ptáčník – ovládl Durynsko => měl stříbro => armáda těžkooděnců, nepoužil ji jen k obraně, ale také k vyhlazování polabských Slovanů.

936 – Ota I. - zdědil silný stát => chtěl ovládnout severní Itálii => dvě tažení => úspěch

962 – 973 - Ota I. přinutil papeže ke korunovaci sebe na císaře Svaté Říše Římské – sjednocovací celek. Korunován v Cáchách, avšak kandidáti museli podniknout cestu do Říma.

983 – 1002 - Ota III. - manželka Theophano (z Byzantské říše) => Otonská renesance.

Boj o investituru

Církev se stala nejbohatším feudálem, díky šlechtě a panovníkovi.

Církev pomáhala upevňovat feudalismus, také byla velmi důležitá jako jediná vzdělanost.

Hlásala dvě základní učení:

- Prvotní hřích
- Trojí lid – je vůlí boží stavovské rozdělení – všichni kdo s tím nesouhlasí, nesouhlasí s Bohem...

1059 – vydáno nařízení, že volit papeže můžou pouze kardinálové.

Boj o investituru vrcholí v Německu

1073 – vláda Jindřicha IV. Štaufa, bez jeho souhlasu byl zvolen papežem Řehoř VII. Jindřich IV. s tím nesouhlasil.

1075 – Řehoř VII. - napsal dopis Jindřichu IV., Jindřich IV. si svolal biskupy a odvolali papeže,

papež záhy Jindřicha IV. exkomunikoval z církve. Jindřich IV. nakonec požádal papeže o prominutí. Jindřich IV. musel přijít jako kajník (bos a bez doprovodu) za papežem na hrad v Canosse, papež ho nakonec tři dny nechal čekat, než ho přijal, prominemu. Spor však pokračuje.

1084 – Jindřich IV. táhne na Řím, Řehoř VII. prchá z Říma, Jindřich IV. jmenuje vlastního papeže, ten ho korunuje na císaře. Řehoř VII. nakonec svého nástupce svrhne.

1085 – za podporu Jindřicha IV. dostává Vratislav II. titul krále.

1122 – konkordát wormský – šlechta nemá žádnou pravomoc zasahovat do volby církevních hodnostářů, církve se stane leníkem panovníka.

Boj papeže a šlechty o města v Itálii, města se přikláněla vždy pro tu méně nebezpečnější stranu: ghibelini a guelfové.

Fridrich I. Barbarossa – snažil se ovládnout severní Itálii – 5 válečných výprav – Vladislav II. dobyl Miláno – 1158 – dědičný titul krále, ačkoliv Fridrich pak tvrdí, že to myslel jinak.

Lombardský svaz – 1176 – porazili Fridricha I. v bitvě u Legnano – Fridrich I. dále již nebojoval.

Fridrich I. se utopil v rozvodněné řece v Turecku.

Jindřich VI. – sňatek s Normankou Konstancí – ovládal tak Sicílii. Pokračoval v bojích s Itálií.

Fridrich II. – pokračuje v boji o Německo, nechal udělat pokus – děti – nesměli s nimi mluvit – chtěl ověřit jaký je první jazyk – děti psychicky strádaly – nakonec v nízkém věku zemřely.

Rod Velfů se snaží uchvátit moc Štaufů – nakonec jsou neúspěšní – prohrávají 1214 u Bouvines (a to i přes pomoc Anglie).

1250 – přibližně 20 let interregnum (bezvládí) – složitá volba císaře – významní feudálové se musí jednohlasně shodnout (bylo jich na 50) => nedaří se => 1257 – reforma: 7 kurfiřtů (3 arcibiskupové (trevířský, kolínský, mohučský) a 4 světští feudálové (český král, vévoda saský, markrabě braniborský, falckrabě rýnský).

1356 – změna ve volbě císařů – stačí prostá většina.

Normané

V dnešním Norsku, Švédsku. Kvůli chladnému podnebí zaostávali za Evropou.

Thing – shromáždění svobodných mužů, kteří rozhodovali o všem důležitém.

Původní kmeny se začaly spojovat pro války mezi sebou. Z bojovníků postupně vzniká šlechta. Významnou roli hráli i obchodníci (lodě s hlubokým ponorem), stejné lodě používali i k válečným výpadům, každý kmen vedl mořský král.

Vikingové – v Evropě se stalo synonymem pro loupežníky.

Od 3. století – vytvořily runové písmo, píšící se zprava doleva.

S růstem populace potřebovali více obilí, kmeny se rozhodli, že v jeden rok zaútočí na různá místa.

Počátek invaze – útok na město Lindisfarne (severní Anglie), Norové expandovali na západ (do Anglie, Irska, Island, severní pobřeží Ameriky) – Leif Erik Erikson).

Dánové expandovali na jihozápad, splavnými řekami (Labe, Rýn, Temže) do vnitrozemí. 845 – napadli Paříž, i kolem Temže.

878 – Další výprava Dánů do Anglie, nakonec byly poraženi u Edingtonu, vytlačeni roku 886 na území na sever od Temže => Danlaw. Roku 920 ztratili i tyto území.

911 – vpád Normanů do Paříže, neúspěch => Normandie.

Od 11. století ovládli Normané Sicílii.

Švédové => finský záliv => vodní cesty => Dněpr a Volha => využití pro obchod s Araby a Byzantem.

Procházeli slovanským územím – slované je nazývali Varjagové.

Norové vytvářejí stát na přelomu 9. a 10. století.

Dánové zakládají stát na přelomu 10. a 11. století.

Švédové zakládají stát až po roce 1150.

Knut Veliký - ovládl spoustu území.

Vznik Anglie

V 5. století se odsud Římané stahují, příchod Anglů, Jutů, Sasů. Ti zatlačili Kelty do Skotska a Walesu. Velice rychle se zde uchytilo křesťanství => iroskotské misie (odchod misionářů). Zřejmě byli na našem území dříve než Cyril a Metoděj.

Svatý Patrik. Trojlístek - symbol skloubení původní víry a křesťanství.

Na přelomu 6. a 7. století vzniklo 7 nezávislých státeků = heptarchie, například Kent, Essex.

V 8. století - vpád Dánů => 802-839 sjednocení v boji proti Dánům, začíná se používat název Anglie. Nevydrželo dlouho => rozpad => další útok Dánů.

871 - 899 (900) Alfréd I. Veliký - velmi vzdělaný muž, druhorozený => měl být knězem (latina...), po smrti bratra se dostal na trůn. Opět sjednotil Anglosasy - porazil Dány za pomoci kruhové formace. Roku 886 byli nuceni se vzdát jihu Anglie.

920 - Anglosasové ovládli i území Danlaw.

Ovládnuta Knutem Velikým, pouze na krátko, neustále se mu všichni bouřili, Anglosasové se nakrátko zase osamostatnili.

1042 - 1066 - Eduard Vyznavač - zemřel bez dědice - chtěl aby říši zdědil vzdálený příbuzný Normanský vévoda Vilém, jenže Anglosasům se to nelíbilo => zvolili si Herolda.

1066 - Vilémovi se to nelíbilo => tažení do Anglie => smrt Herolda => ovládl Anglii.

Preroděnil veškerou půdu svým bojovníkům. Trvalo asi 200 let než dohromady splynuli.

Vytvořil nový způsob správy, pomocí hrabství v čele se šerifem. Zodpovídali se králi, výběr daní atd.

1086 - na popud Viléma byla vytvořena kniha „Posledního soudu“ - „Domesday Book“- největší statistické dílo středověku - rozepsán majetek Viléma - půda, vesnice, počet obyvatel, vše o chovaných zvířatech...

Dynastie Viléma dobyvatele vládla do roku 1154.

Vznik Slovanských států

Písemných zpráv o Slovanech bylo minimum, informace pouze z vykopávek.

Usazovali se na území vhodném pro zemědělství (Ohře, Labe, Vltava, Morava).

Velmi vyspělé zemědělství (pěstovali proso, luštěniny, ječmen), chovali dobytek. Kůň byl velmi drahý => velmoži.

Brtnictví - vybírání medu lesním včelám, med byl jediným sladidlem.

Na naše území se Slované dostávají kolem 6. století. Důkazem toho jsou nádoby pražského typu - vytvářeny bez hrnčířského kruhu, nalezené na našem území.

Náboženství Slovanů bylo polyteistické, Perun, Dažbog, Veles, Morana... Mrtvé spalovali a pochovávali v popelnicích do posvátných hájů.

Písemné zprávy o Slovanech - Prokopios, Jordanes - z Byzantské říše.

Přijímali křesťanství, ale chtěli aby se šířilo jazykem, který bude Slovanům bližší než latina.

Polozemnice - došková střecha, zapuštěná do země. Pece vedle domů.

Teprve po usazení a vnějším ohrožení ze strany Avarů (570) se začali opevňovat. Po roce 600 se začala síla Avarů slábnout a tříštit.

620 - Slované se vzbouřili, avšak měli malou šanci na úspěch. 623 - do čela se postavil Sámó, vyhrál => svazový stát.

631 – Sámó poráží Franky u Wogastisburgu.

658 – Sámó umírá => rozpadá se svazový stát. Nedokázal určit nástupce (spousta dětí) => rozpad na menší knížectví, některé části znovu upadají pod nadvládu Avarů (ty porazil až Karel Veliký)

Vznik Bulharska

Na území dnešního Bulharska přichází 7 kmenů Slovanů, požadují půdu od Byzantinců => spojili se s kmenem Bulharů => porazili Byzantskou říši.

680 – vznik Bulharska, velmi významný, v 9. století se stalo císařstvím (carstvím).

1018 – Bulharsko ovládnuto Byzantskou říší.

1185 – Bulharsko se bouří a osamostatňuje se.

1396 – Bulharsko ovládnuto Turky na dlouhé staletí.

Cyrilice, staroslověnská liturgie.

Chorvaté

Usadili se u řeky Sávy, sousedili s Franckou říší.

850 – vytvořili knížectví pod vládou Ludvíka Posávského.

920 – Král Tomislav – rozkvět – ovládnutí Dalmáckého pobřeží.

1102 – personální unie chorvatsko-uherská - soustátí spojené osobou panovníka. Postupně však Uherští králové pohlcovali do Uherska.

Západní křesťanství, latinka.

Srbové

Usazovali se na území Byzantské říše, Raška a Zeta – oblast původního Srbska => Albánci si na to území dělají nárok.

Samostatné království vzniklo až po roce 1150 – krátká existence.

1389 – bitva na Kosově poli – střet s Turky => vyhlazení šlechty => součást Osmanské říše.

Velká Morava

Objevují se hradiště, bohatnutí vyšších vrstev. Postupné sjednocování kmenů.

Kolem roku 800 – vznik dvou knížectví: Moravské knížectví (Mojmír I), Nitranské knížectví (Pribina).

Řád Říše se zmiňuje i o Moravě.

822 – Annales regni Francorum – letopisy Francie – píše se tam o audienci Moravanů.

830 – Pribina, Mojmír přijali křesťanství, ale i přes to se mezi nimi táhli neustálé spory.

833 – Mojmír I. – poráží Pribinu => začátek Velkomoravské říše – sahala až východofranské říši a velkému Bulharsku.

Jméno Velkomoravská říše použil jako první císař Konstantin Porfyrogennetos.

846 – Mojmír I. umírá

Frankové se snaží ovládnout Velkomoravskou říši, avšak se jim to nepodařilo.

846 – 870 – synovec Mojmíra I. Rastislav – začal stavět hradiště a uvědomoval si snahu franků o ovládnutí pomocí Křesťanství => požádal papeže o misii v rodném jazyce => neúspěch => požádal Michaela III., ten mu vyhověl => 863 Konstantin a Metoděj => vytvořili cyrilici a přeložili Bibli.

Na území Velké Moravy zakládají církevní školu (kněží), rychle se jim daří => frankové si stěžují u papeže => roku 867 odchází Konstantin a Metoděj obhajovat staroslověnštinu => papež uznal jejich argumenty => povolil kázání ve staroslověnštině => Metoděj ustanovil arcibiskupem Moravsko-panonským.

867 - Konstantin => klášter => Cyril => umírá

869 - Metoděj se vrací na Velkou Moravu, cestou přes Franckou říši ho zadrží...

Rastislav - rozděluje velkou říši na menší části, svěřuje Nitransko synovci Svatoplukovi, ten je avšak příliš horlivý (...), Svatopluk oslepil Rastislava a vydal ho Frankům. Byl s franky upaktován na závislost, jenže nastává povstání => Frankové to chtěli vyřešit vojensky => 870 - nakonec zradil Franky a přešel se svou armádou na stranu Slovanů => vyhrál => postavil se do čela Velké Moravy.

Základem Velké Moravy byla Morava a Východní Slovensko, Svatopluk připojil: Lužice, Čechy, Slezsko, Malopolsko (kolem Krakova), Slovensko, Panonie.

874 - Návrat Metoděje, avšak i poté musel čelit novému obvinění (při nástupu nového papeže).

880 - Návrat s bulou - *Industriae Tuae* - znovu potvrzuje právoplatnost staroslověnské liturgie.

885 - Metoděj umírá, jmenoval svého následníka Gorazd, avšak nitranský biskup Wiching tomu nepřál, svrhl ho => stal se arcibiskupem => zastáncé latinské liturgie spolu se Svatoplukem.

Svatopluk - připojil území Čech, Lužice, část Slezska, část Panonie, část Rakouska.

Před smrtí Svatopluk chtěl, aby se jeho nástupníkem stal syn Mojmír II. - nastaly rozpory mezi jeho syny, k destabilizaci přispělo posilování dalších knížat, tlak Franků, tlak Maďarů (na konci 9. století).

Velká Morava zaniká postupně mezi lety 902 až 907.

Kultura

Dvojpole - systém zemědělství, brány - rozdrobení velkých hroud hlíny na menší.

Hradiště: Valy u Uherského Hradiště, Sady u Uherského Hradiště, Mikulčice, Pohansko (u Znojma), Staré Zámky u Líšně, Děvín, Pressalauspurh (Bratislava).

Kopčany (Slovensko) - kostelík - postaven v 9. století => velkomoravská stavba.

Výroba šperků - nákončí (konec řemenu) s orantem (osoba vzývajícího boha) (bývaly zdobené), přívěšky, stříbrná plaketa se sokolníkem (výsada šlechty).

Granulace - technika výroby šperků - přilepování kuliček na pevný podklad

Filigrán - tepání například stříbrného drátku

Velkomoravské šperky slouží dodnes jako inspirace pro výrobu současných šperků.

Panonské legendy - legendy o životě Konstantina a Metoděje.

Kyjevské listy

Proglas - předmluva k evangeliím, prý napsaná Metodějem.

Zákon sjudny ljudem - lidový zákoník, více morální.

Český přemyslovský stát

Do roku 1197. Česká kotlina - přirozená hranice pohořími, řeky s úrodnými nížinami.

Mezi 6. až 8. století vznikají kmenová knížectví - ovládnuto Přemyslovci.

Nátlak franků => tribut, Obchodní vztahy.

845 - jmenováno 14 kmenových knížat v Řezně

882 - 894 - Knížectví bylo součástí Velkomoravské říše => staroslověnská liturgie. V tomto období roste moc Přemyslovců (Levý Hradec => Budeč => Praha (konec 9. století).

Bořivoj (s manželkou Ludmilou) - pokřtěn Metodějem, první pokřtěným knížetem.

Spytihněv - 894 - 915 - snaží se prosazovat křesťanství

Vratislav I. - 915 - 921 - Vzal si Drahomíru, ta byla pohanského původu => spory s Ludmilou
=> promítlo se ve výchově dětí.

Václav 921 - 935 - nebyl za dobře se svou matkou, nechal ji internovat, později se s ní usmířil, začal stavět rotundu svatého Víta.

928 - 929 - vpád Jindřicha I. ptáčníka - Václav se nakonec domluvil na platbě tributu => to se stalo záminkou pro Boleslava a šlechtu =>

28. 9. 935 - Boleslav pozval Václava na křtiny, před ranní bohoslužbou Václava zavraždil (ve Staré Boleslavi), později byl Václav prohlášen za svatého.

Boleslav I. - 935 - 972 - největší rozkvět - bojoval proti Německu, za 14 let neutrpěl jedinou jedinou porážku. Nakonec jednali s Otou a nakonec společně porazili Maďary na Lešském poli.

Ovládl část Slezska, Malopolsko, Pováží, využil situace nově formujícího se Polska - provdal dceru Doubravku za knížete Měška => šíření křesťanství.

Boleslavova druhá dcera Mlada se stala abatyší nejstaršího kláštera Benediktinů při kapli sv. Jiří - usilovala u papeže o zřízení Pražského biskupství.

Velký ekonomický rozkvět - razí se nejstarší mince - Denáry, zpráva od Ibrahima Ibu Jakuba (kupec) - zmíněná ekonomická vyspělost.

Boleslav II - 973 - v Praze bylo založeno biskupství - zmenšila se závislost na Řezně, Francích - nadřízená diecéze v Mohuči - první biskup Dětman, další Vojtěch - spousta misijních cest, Prusové ho v roce 997 zavraždili, nakonec pohřben v Hnězdnu

Slavníkovci - sídlili v Libici, byli vlivní a bohatí, Přemyslovci v nich viděli nebezpečí => 28. 9. 995 - přepadení hradiště v Libici - přežil jen Vojtěch a Soběslav - byli mimo zemi.

Boleslav III. (999 - 1002) - velmi se bál o svou pozici, atentát na Jaromíra, ten hned poté emigroval, Oldřich stihl utéct ještě před atentátem.

Boleslav Chrabrý - z Polska - vtrhl do Čech, sesadil Boleslava III. Jako kníže vládl 1003 - 1004.

Jindřich II. - dal Jaromírovi a Oldřichovi vojsko - dobyli říši zpět, vyhnali Poláky, Jaromír vládl 1004 - 1012 pak se úřadu vzdal, Oldřich 1012 - 1035, syn Břetislav.

Břetislav - 1035 - 1055 - byl přezdíván českým Achillem. Přepadl klášter v Německu => princezna Guta (česky Jitka), unesl ji a oženil se s ní. Vpád do Polska 1039 (ovládl území Slezska, Malopolsko, až do Hnězda => dekret knížete Břetislava - pokus o zákoník - spíše o křesťanská etická pravidla. Obrovská kořist, odvezl ostatky svatého Vojtěcha).

Jindřich III. - vpád z jihu do Čech - bitva u Brůdku - vítězí Břetislav => 1041 - vpádl ze tří směrů => Břetislav musel vyjednávat => ztráta území.

Břetislav rozdělil Moravu na údělná knížectví (Znojemský, Brněnský, Olomoucký), v nichž vládli druhořadá knížata.

1054 - Břetislav vydal stařešinský řád, seniorát - nejstarší z rodu se stane nástupníkem => velké problémy.

Vratislav II. - 1061 - 1092 - Roku 1066 založil v Olomouci Biskupství. Roku 1085 pomohl dobýt Řím - dostal královský titul => pro tu příležitost nechal sepsat kodex Vyšehradský (výběr z Evangelii, téměř komix), Vyšehradský, kvůli tomu, že sídlil na Vyšehradu, nemusel se potkávat s Pražským biskupem (svým bratrem) Jaromírem.

Soběslav I. - 1125 - 1140 - nejmladší syn přemyslovců => problém, nejstarší Ota Černý si dělal nárok na knížete. Ota Černý se spojil s Lotharem III - slíbil mu lénem české území. Soběslav si počkal na jejich armádu u Chlumce roku 1126 - Ota Černý zahynul, Lothar III. zajařil, pak jej propustil s náležitými poctami (Lothar III. mu udělil hodnost Arcibiskupa - volil císaře atd. - dědičné právo).

Vladislav II. - 1140 - 1172 (3) - slavný díky svým činům. Jindřich Zdík nadchnul Vladislava II. pro křižáckou výpravu => do Palestiny nedošel, křižácká výprava ztroskotala => dobrodružný návrat => císařské pocty. Později Vladislav II. dobyl Miláno a za to od Fridricha Barbarossy dostal roku 1158 dědičný titul krále (...). Od roku 1158 Přemyslovci používají nový znak (lev na červeném podkladě). Nechal postavit v Praze první kamenný most - Juditin => později rozbořen. Vzdal se vlády pro svého syna Břetislava => spory o trůn => toho využívá Konrád II.

Ota Znojenský roku 1182 – dostal celou Moravu v léno => markrabství Moravské (stát ve státě).

Konrád II. Ota Znojenský – chvíli byl knížetem => statuta Konráda Oty – zákoník, ve kterém má šlechta dědičně přiznaná léna.

Vznik Polska

Území mezi Odrou a Vislou obývaly kmeny Slezanů, Pomořanů (u Baltického moře), Vislanů (Krakow), Polanů (Hnězdno).

Vznikaly kmenové svazy, sjednotitelem Polska byl Měšek I. z rodu Piastovců.

Měšek I. Piastavec – 963 – 992 – manželka Doubravka => přijal křest, měli syna Boleslava Chrabrého.

Boleslav Chrabrý – 992 – 1025 – snažil se o rozšíření českého státu => 1002 – ovládl Prahu => 1003 – 1004 – kníže v Čechách => využívá nejisté situace v Německu a vtrhl tam. Ovládl i Slovensko.

1018 – město Budyšin – mír s Jindřichem II. – zůstala mu část Lužice a Krakowsko => obrátil se na východ.

999 – založeno arcibiskupství v Hnězdnu.

Boleslav Chrabrý získal titul krále v roce 1024, po jeho smrti se Polsko rozdrobuje, panovníci nebyli dostatečně schopní => rozpad na knížectví.

Další sjednocení Polska až v roce 1333.

Vznik Uherska

Vznikl sjednocením Maďarských kmenů, kteří vpadli do Evropy v 9. století.

Maďaři bojovali na koni, rozptýleně, v čele s náčelníkem Arpádem.

V roce 995 – prohráli na Lešském poli => usazovali se ve slovenské kotlině, tam byli Slované => přebírání křesťanství a zemědělství. Slované nakonec splynuli.

Arpád (rod Arpádovců) – 972 – 997 – snažil se sjednotit uherské kmeny, proto přijal křesťanství z Čech.

Gejza – sjednotitel Uherska.

994 – pokřtěn Štěpán svatým Vojtěchem.

Štěpán – 997 – 1038 – získal v roce 1000 královskou korunu od papeže, v témže roce bylo založeno arcibiskupství ve městě Ostřihom.

1018 – Štěpán ovládl území Slovenska – to bylo pohraničním vévodstvím (nárazové proti Polsku a Česku) se sídlem nejdříve v Nitře, později Pressburg (dnešní Bratislava).

Lad I. – 2. polovina 11. století – Slovensko se stalo součástí Uherské říše.

Středověké zemědělství

Bylo v něm zaměstnáno více než 90% obyvatelstva. Postupně (v pozdější době) se zlepšuje úroveň pěstování, složení stravy => agrární revoluce. Používali rádlu (neobracelo půdu => dvakrát (křížová orba)), pluh (mnohem lepší, rychle převládlo), brány, rýče, motyky. Bylo potřeba hnojit, ačkoliv hnojiv byl nedostatek.

Původní srpy vytlačily kosy, k výmlatu obilí cepy. Jako tažná zvířata se choval hovězí dobytek. Kůň byl především určen pro jízdu. Pro maso se především chovali prasata, ovce (maso, mléko, sýry, vlna), chov drůbeže atd.

Díky nedostatku živin v půdě (nedostatkem hnojení), výnosnost byla 6:1 (na zasazené), několik osevních systémů, nejprevažující trojhonný systém.

Bludný kruh zemědělství – nedostatek hnojení, neúrodná půda, málo potravy pro lidi a dobytek,

hladomory...

V pozdější době se objevuje kovové nářadí, čímž startuje agrární revoluce, změna zápřahu zvířat - jařm upevněno za rohy či šíjí zvířete. Později zapřáhnutí do chomoutu - opírá se o boky zvířata - lepší využití energie.

Od 13. století se začínají objevovat luštěniny, různé druhy zeleniny. Zlepšení stravy mělo za následek prodloužení průměrné délky života z 25 let na 30-35 let => větší přírůstek obyvatel, lepší odolnost proti nakažlivým chorobám.

Po agrární revoluci přišlo období stagnace, dokonce hladomorů => morové rány s obrovskými ztrátami obyvatel.

Velká vzdálenost vesnic => vyráběli se většinu potřebných věcí sami...

Byzantská říše

330 - založena Konstantinopol.

Od 12. století se začal používat název Byzantská říše.

Významná centra - Antiochie, Tropezunt, Nikaia (Nicaea).

Navázala na říši Římskou, pokračovala kontinuálně => stala se jedinou centralizovanou říší mezi Evropskými státy.

Římská samospráva, silné postavení panovníka, měla profesionální armádu - ta byla státem organizována a placena. Panovníci byli zároveň císařem i papežem = Caesaropapismus (teokratický absolutismus).

Justinián I. - 527 - 565 - největší rozkvět. Největší rozsah, patřilo k ní území severní Afriky (od Kyrenaika až po Tunisko), oblast severní Itálie, pobřeží Sýrie, část Pyrenejského poloostrova.

Nový zákoník - vzniká v letech 524 až 534 - Corpus iuris civilis (Soubor občanského práva). Definoval daně atd. Stal se vzorem pro všechny středověké zákoníky.

Díky neustále se zvyšujícím daním se roku 532 především chudí občané bouří => Povstání jejímž heslem bylo „Niká“ (zvíťežíš) => Justinián byl málem sesazen a chtěl utéct, avšak na radu manželky Theodory Rozpad na knížectví povstání potlačil.

Začínají vznikat spory mezi Byzantskou říší a Papežskou stolicí => Papežské schizma (rozkol), první v 9. století. Druhé řečené Velké schizma v roce 1054 - křesťanská církve se rozdělila na římskou-katholickou (ta se dále dělila) a ortodoxní (pravoslavní).

Po smrti Justiniána se do říše tlačí Arabové, Avaři, Slované (680 vzniklo Bulharsko).

11. století - z vnějšku útočí Seldžučtí Turci

Ikonoklasmus - obrazoborectví - názor, že modlení k obrazům a soškám je špatný. Císaři byli pro => měli z toho moc a zlato... Jeho protikladem bylo Ikonodulství.

Themata - vojenská povinnost otce a nejstaršího syna po nějaké pevně vymezené období.

Od 9. století vládne Makedonská dynastie.

Basileos II. Bulharobijce - připojil Bulharsko zpět k Byzantské říši.

1071 - střed se Seldžúckými Turky u Malazgirtu

1076 - Turci ovládli Jeruzalém

1204 - 1261 - Turci téměř zničili Byzantskou říši.

Byzantská kultura

Civilizovaná, smíšená s orientálními kulturami, hlavním smyslem bylo ohromení cizinců. Největší kulturní rozvoj v Konstantinopoli.

Umění bylo svázáno kánonem – pravidly.

Zdobení – Kristus v Mandorle

Památky – Hagia Sophia (Chrám boží moudrosti), San Vitale (v Itálii),

Malba – závěsné obrazy (Ikony) – znázorňují světce, Marii, Ježíše, za přesných podmínek: zamyšlený, nakloněný, asketický výraz.

Školy byly státem organizované. Velká úroveň řemeslné výroby.

Hagiografie – spisy o životě a utrpení světců.

Kyjevská Rus

Vznik opevněných obchodních hradisek Novgorod a Kyjev (Kijev)

Normané nazývali Slovary Varjagy, snažili se ovládnout slovanská hradiska.

Architektura kopírovala byzantskou.

Rurik ovládl Novgorod a jeho syn Oleg ovládl roku 882 Kyjev => spojení knížectví => Kyjevská Rus => první vládnoucí dynastií byla dynastie Rurikovců.

Kníže Igor – válčil s Polovci, v boji s nimi také zahynul.

Olga – manželka Igora, sjednocovala kmeny vyvražděním Drevljanských bojarů (šlechty)

Vladimír – 978 - 1015 dokončil integraci kyjevského státu, rozdělil svoji říši mezi své syny => válka.

988 – kníže Vladimír byl pokřtěn.

Jaroslav moudrý – 1019 - 1054 – uklidnil situaci v Rusku, poprvé se snažil kodifikovat Ruské zákony, udržoval dobré kontakty s Byzantskou říší. Po jeho smrti chtěl společnou vládu svých synů => to vydrželo jen pár let, vydali zákoník „Ruská pravda“.

Rozpad Kyjevské Rusi, toho využívají Polovci a další.

Opět říši sjednotil Vladimír Monomach (= samovládce) – 1113 - 1125

Nepřátelé Rusí a rozpad

Bulharsko – založen Bulhary na řece Volze

Polovci – útoky z jihu

Tataři – jméno prý podle tartaru – podsvětí

1206 – Temüďžin – chural – stavovské shromáždění – dostal titul Čingischán.

1215 – Ovládli část Číny

Rusové a Polovci se spojili proti Tatarům – na řece Kalkan – avšak Tataři vyhráli.

Tlačili se dál, zničili celou Kyjevskou Rus, zůstalo pouze knížectví Novgorod.

Tataři byli brutální (vraždění, upalování obyvatel), měli propracovanou strategii, bojovali na koních.

1241 – 1242 – tažení do Evropy – rozdělili se:

Legnice – bitva s Poláky, Polské vojsko poraženo => vylidnění části Polska => chtěli obsadit Čechy => tomu zabránil Václav I. => napadli Moravu 1241.

Druhý proud se dostal až k Benátkám

Kipčak – Tataři postupně vytvořili velký stát od Číny až k Arabskému poloostrovu => ve 14.

století se začal rozpadat.

Rozpad Rusi na knížectví

Vláda Rurikovců ve všech knížectvích.

Knížectví Haličské

Knížectví Smolenské - ve 14. století se stalo součástí Litvy

Knížectví Novgorodské - nemělo příliš problémů s Tatary, Alexandr Něvský - 1240 - porazil Němců na Něvě, 1242 - porazil řád křížových rytířů

Knížectví Vladimírsko-suzdalské - později se mu začalo říkat moskevské, 1250 - ovládnuto Alexandrem Něvským, 1252 - Ivan I. Kalita, vnuk Dimitrij Donský => 1380 - postavil se oslabeným Tatarům na Kulikovském poli => zvítězil nad Tatary a Litevčany. Vnuk Ivan III. - 1480 - přestal Tatarům platit daně, ti neměli sílu nic udělat, manželka Žofie Palaiologovna => vnuk Ivan IV. Začal používat titul Car.

Arabská říše

Díky způsobu života zaostávali za světovým vývojem (ve sjednocení). Obývaly území protkané obchodními stezkami.

Hidžázská cesta – leží na ni Mekka, Jatrib (později Madina).

Zvykové právo, původní náboženství bylo polyteistické. Náčelníci – šajnkové.

Kaaba – poutní město – černý kámen – meteorického původu.

Zem-zim, Kurajšovci – snažili se sjednotit Araby.

Sjednocování nastalo v chvíli, kdy stezky začali ohrožovat nepřátelé a bylo je potřeba bránit.

Muhammad – 570 – 633 – z chudší části rodu Kurajšovců, ve 3 letech mu umřel otec, později i matka. Musel pást ovce a kozy. Zbohatl, stal se vůdcem karavan => daleké cesty. Bavilo ho poslouchat cizí kupce. Nakonec se oženil s Chalídžou – měl jen dcery, ale sňatkem si zajistil ekonomické zajištění => roku 610 začal hlásat Islám (sůry -vize).

Islám – monoteistické náboženství (jediným bohem je Alláh) – náboženství je mnohem více spojeno se společností a politikou. Náboženství spíše bojovné. Ráj smyslových požitků. Musí se 5x denně modlit směrem k Mekce. Povoluje mnohoženství.

Sunna – kniha o skutcích prorokových.

622 – Muhammed vyhnán z Mekky => odchod do města Hidžázu, později přejmenováno na Madína. Stala se prvním islámským městem => odtud postupuje sjednocování.

630 – dobytá Mekka

Teokratický stát – v čele s Chalífem (Kalífem)

Osman – 644 – 656 – dynastické spory => šíité (pokrevní příbuzní Muhamada) a sunnové (následnictví dle jiných pravidel)

661 – 748 – sunnitská dynastie Ummajovci – hlavním městem se stal Damašek <= vyvražděna šíity => Abbasovci (hl. město Bagdád) => rozšíření říše až k Indusu => rozdělení na emiráty => i přesto se ji nepodařilo udržet a začala se rozpadat.

Harun ar-Rašíd – chalífa v 8. století – byl znám i v Evropě

929 – Cordoba – udržela se zde dynastie Umájovců.

Abd ar Rahmán I. – nechal postavit mešitu v Cordobě, dostavěna Abd ar Rahmánem III.

Egypt – Fátimovci – založili nové město

Írán – Sasánovci

Půda původně patřila státu – panovník přiděloval část půdy šlechtě, rozděloval půdu vždy někde jinde.

Arabská kultura

Centra. Damašek, Cordoba

Byli kupci => dobrá geografie, zápisy z průchozích krajin.

Ibn Fadlán – zmínil Rusko

Ibn Idrísí – zmínil Balkán.

Algebra, převzali číslce od Indů, zjednodušili je. Začali používat symbol 0 pro 0. Vynikající astronomové (důležité pro orientaci), také využívali kompas (znali od Číňanů).

Medicína – především dodržování hygieny, výroba léků z bylin destilací, začali vyrábět čočky do brýlí.

Korán = zvěstování

Vzdělanost a umění středověku

Navázalo na antiku => románské umění. Jedinými vzdělanci byly církevní stavby. Rolníci ji nepotřebovali.

Úpadek ve srovnání s antikou. Výklad světa pouze základě bible.

Patristika – nauka církevních otců - období odd 1. do 8. století. Dělí se na další části
apologetika - obrana křesťanství proti pohanům. Dogmata – Areios vs. Athanasios – spor o jednotnou trojici. Systematické – Aurelius Augustinus – na severoafrickém pobřeží – autobiografické dílo *Vyznání. Predestinace* – předurčení. Myslel si, že jedinou správnou cestou k poznání je víra v Boha, vědecký výzkum přivádí lidi na scestí.

Potřeba vzdělání se začíná objevovat až při společenské stratifikaci.

Na přelomu 5. a 6. století vytvořil na objednávku Říman Cassiodora vzdělávací program „7 svobodných umění“. Trivium – gramatika, rétorika, dialektika. Quadrivium – aritmetika, geometrie, astronomie, hudba.

Školy byli nejdříve jen pro výchovu a přípravu kněží, později s rozšiřováním klášterů se stali více veřejné.

Benedikt z Nursie – rozšiřování klášterů => klášterní školy. Heslo: „Ora et labora“ (= „Modli se a pracuj“). Klášter ve Fuldě, Sankt Gallen, Reichenau.

Románské umění

Od 4. století do roku 1000 – prerománské období (karolínská, otónská renesance). Románské umění až po roce 1000.

Hlavní surovinou byl kámen - stavby sakrální, profánní

Podélné – jednoduchá stavba je kostel, vícelodní bazilika.

Chrám svatého Petra v Římě – nejstarší románský kostel.

Stavby centrální (rotundy) kruhový půdorys, jednou s apsidou (výjimečně dvě). Stavěli se na místech umučení světců.

Stropy se stavěly ploché, trámové => dřevěné - vyzdobeny. Avšak často byly zničeny při požárech.

Silné kamenné zdivo – stěny širší než 1 metru, okna malá, klenutá, rozšiřující se, možnost zabarikádování - sloužily i jako obranný prvek.

Portály – dveře skrz tlusté stěny, tympanon – nejdříve hladký, později zdobený reliéfy.

Rosetová okna – okna ve tvaru růže. Sdružené okno – dvě až tři spojená okna.

Obloučkový vlis – uzávěr stěn hlavní lodě, zvenku. Vnitřek pokryt freskami.

Rotundy: svaté Kateřiny ve Znojmě, svatého Martina na Vyšehradě, svatého Jiří na Řípě – valená klenba.

Baziliky: svatého Jiří na Pražském hradě.

Sochařství bylo součástí architektury – výzdoba sloupů, oken, portálů. Kresby – fresková kresba, iluminované rukopisy. Jednodušší, nemají trpící výraz. Vše symbolicky.

Perspektiva hierarchická – co je důležité je veliké.

Konce románských sloupů – krychlové hlavice – také vyzdobeny.

Klášterní knihovny – bohatá na díla, ilustrovaná.

Opisování knih.

Při stavbě větších kostelů se zjišťuje, že není potřeba více zdiva => zvětšují se okna, zmenšuje se prostor pro fresky.

Vrcholný středověk

Křížové výpravy

Důvody (ekonomické a politické):

- Rozšiřování majetku, ne jeho dělení mezi syny => výpravy o léno.
- Nově zabrané území bylo osvobozeno od dávek
- Obchodní střediska (Benátky, Janov) obchod s drahým dřevem, zlatem, stříbrem...
- 1071 – Turci porazili Byzantskou říši
- 1078 – Turci ovládli Jeruzalém
- 1054 – Záminka vpádu Turků do Byzantské říše (prohrávali), jejich křesťanství je špatné...

1095 – 1291

Koncil v Piacenza, později se přesunul do Clermontu. Urban II. Vyhlásil svatou válku.

První výprava

1096 - 1099

V první vlně šlo chudé obyvatelstvo, bez peněz => loupili, kradli... Kontakt s Turky skončil špatně. Nebyla organizovaná. Byzantinci jim přes své území pomohli (aby Byzantská říše netrpěla).

Druhá vlna již byla organizovaná, v jejím čele byli rytíři => vojenské zkušenosti. Napadení Jeruzaléma – velké krveprolití, nezajímali se o jestli to jsou Saraceni nebo ne. Křížáci rabovali, ničili. Téměř všichni šli po penězích.

Byla to jedna z neúspěšnějších křížových výprav – v důsledku výpravy zde vznikly čtyři křížácké státy.

Druhá výprava

Velmi brzy ztroskotala.

1147 - 1149

1187 - Bitvu u Hattína, křížáci prohrávají s Turky => ztrácejí Jeruzalém a další území. To se stává impulzem pro třetí výpravu.

Třetí výprava

1189 – 1192 – Fridrich Barbarossa, Richard Lví srdce, Filip II. Augustus. Bylo dosaženo jen malých posunů (žádné výrazné územní zisky).

Čtvrtá výprava

1202 - 1204

Vyhlásili ji Benátčané, nedošla do Palestiny, napadla Byzantskou říši a na nějaký čas ji zcela rozložila => ukázala tak pravý cíl křížových výprav.

Dětská výprava

Nebyla iniciovaná papežem, nepočítáme ji tedy do křížových výprav. Papež ji později odsoudil.

Děti z Německa a Francie

Jeden proud šel do Marseille, zde se měli nalodit směr Palestina – místo toho byli prodáni do otroctví.

Druhý proud se vydal na jih Itálie. Pokusil se dostat do Palestiny => neúspěšně.

Pátá výprava

Neúspěšná

Šestá výprava

Výprava do Egypta – zase jim nešlo o svatá místa, ale jen o bohatství.

Sedmá výprava

Nedošla až do Palestiny, byli zastiženi morem v severní Africe při kterém umřel i Ludvík IX – vedoucí výpravy.

Poté již Turkové pouze vyháněly zbytky křižáků.

1291 – poslední křižácká pevnost v Akonu padla do rukou Turků.

Význam výprav

- Rozšíření obchodu – prosperovali z toho Benátčané
- Kulturní obohacení Evropy
- Setkání s životním stylem s Byzantinců a Muslimů. Původně křesťané vůbec nedbali na hygienu (vlastní tělo). Začali se koupat, nosit spodní prádlo, nový způsob stolování (začali používat vidličku atd.)
- Dovoz nových látek a předmětů.
- Vzniká nový styl písně - chansons de geste (písně o činech) potulní pěvci pějící o křížových výprav.
- Vznik křížových rytířských řádů – původním úkolem bylo ochraňovat poutníky do Palestiny, poskytovat ošetření.
 - Johánité – později se museli díky Turkům přesunout na Rhodos a později na Maltu => maltézští rytíři.
 - Templáři – ochrana chrámu. Získali obrovské bohatství, byl zakázán Filipem IV. Byli pronásledováni, vybičováni.
 - Teutonský řád – řád německých rytířů. Po přesídlení z Palestiny vybíjel kmeny Rusů (ovládl tak Pobaltí).

Soupeření Anglie a Francie

Stali se největšími soupeři, jejich nepřátelství trvá až do konce 19. století.

Příčinou nepřátelství se stal rok 1066 – bitva u Hastings. Vláda Normanů byla leníkem Francouzských králů. Obě strany se chtěli navzájem ovládnout.

Soupeření vrcholí ve 12. až 13. století za vlády Jindřicha II. Plantageneta (1154 – 1189) – pokračoval ve válce s Francouzi, rozšířil území lén sňatkem s Eleonorou Akvitánskou (území Akvitánie).

Pro posílení postavení v Anglii zřídil úřad putujícího soudce (kontrolovali šerify). Také chtěl ovládat církve => za arcibiskupa Cantaburského dosadil přítele Thomase Becketa. Myslel, že mu bude nápomocen, avšak Becket byl svědomitý a dělal věci spíše pro církve => zavražděn 1170, krátce potom prohlášen za svatého.

Měl mnoho synů => před jeho smrtí nastávají spory o trůn => rozešel se svou rodinou => větší převaha Francouzů.

Richard Lví srdce (1189 – 1199) – byl na křížové výpravě

Jan Bezzemek (1199 – 1216) – byl špatným vládcem, ztratil většinu lén ve Francii. Nebyl uznáván šlechtou ani duchovenstvem. Nedokázal se rozhodnout na kterou stranu se má postavit: spor o císařskou korunu mezi Welfy a Štaufy => chtěl zasáhnout => nebyl poražen v roce 1214.

Byl nucen podepsat v roce 1215 dokument Magna charta libertatum (Velká listina svobod) – omezuje pravomoc krále, nemůže jen tak zavádět daně, zavádí jednotní míry a váhy.

Velká rada – 14. století – parlament – sněmovna lordů (dědičné), poslanecká sněmovna (šlechta, duchovenstvo, měšťanstvo)

Od roku 1214 se Angličané začínají izolovat od evropské pevniny.

Francie

Filip II. August (1180 – 1223) – využil oslabení za vlády Jana Bezzemka – zabral většinu anglických lén. Chtěl co nejvíce soustředit moc ve svých rukou => násilné prostředky.

Války s Albigenští – střediskem sekty – hlásala ideály raného křesťanství.

1209 – 1229 – vyvraždění Albigenšt

Filip IV. Sličný (1285 – 1314) – pokračoval ve válce s Angličany, díky tomu se dostal do finanční tísně => napadl v roce 1302 Flandry, s cílem připojit je k Francii => neúspěch, díky povstání Jitřních hodinek (Brugge) – časně ranní modlitby. Bitva ostruh – francouzští rytíři byli poraženi řemeslníky.

Chtěl zdanit církve – církve to odmítla => 1302 – generální stavy – nakonec daně platili všichni kromě šlechty a duchovenstva

Avšak vztahy s papežem s Bonifácem VIII. klesly na minimum. Na radu svého rádce P. Noireta napadli vojáci Filipa IV. V Anagni papeže a inzultovali ho, nezranili ho příliš mnoho, avšak se psychicky zhroutil a brzy zemřel.

Filip IV. zasahuje do volby kardinálů – zvolen Kliment V – přesídlil se do Avignonu (1309 – 1377) – avignonské zajetí papežů (jeden z projevů o investituru).

Filip IV. si půjčoval peníze od Židů (křesťanům bylo zakázáno půjčovat na úrok), neměl na vrácení – Židovské pogromy

Filip IV. V roce 1397 obvinil Templáře z kacířství – papež Kliment V. pod nátlakem Filipa IV. zrušil řád Templářů. Filip IV. je přepadl – nechal je uvěznit – později upalováni atd. 1314 – Jacques de Molay – na hranici proklel krále a jeho rodinu, papeže. Papež zemřel za dva měsíce. Filip IV. spadl při honu, uvláčen koněm.

Ludvík X. – zemřel roku 1316 – neměl žádné mužské potomky.

Filip V. – syn Filipa IV – zemřel v roce 1322 – neměl syny

Karel IV. - 1328 - neměl syny => rod vymřel.

Příčiny stoleté války

Spory o trůn po vymření francouzského rodu Kapetovců. Spor mezi Eduardem III. (žil v Anglii, matka Francouzka Isabela – dcera Filipa IV.) a Filipe VI. Z Valois – bratrem Filipa IV.

Boj o území Flander.

Boj o Anglická léna ve Francii.

I. část války

Celá stoletá válka proběhla mezi lety 1337 – 1453. První část války trvala od 1337 – 1360. Měli převahu Angličané – novější styl boje – používali lehké lučištníky a pěchotu => Francouzi prohrávají.

Černý princ Edvard – byl dědicem anglického trůnu, zemřel však dříve než jeho otec.

Caen, Calois

26. 8. 1346 – bitva u Crecy – Kresčaku – „Toho bohdá nebude aby český král z boje utíkal“ – řekl to Francouzsky.

Ke konci války Francouzi začínají vyhrávat => mír v roce 1360 – Angličanům Calé, Akvitánie – vzdají se nároku na Francouzskou korunu.

II. část války

Od roku 1369 – 1374

Ve Francii nový král Karel V. – reformoval armádu, reorganizoval armádu – zavedl novou daň – taille – daň z hlavy.

Vypověděl válku Angličanům, byli úspěšní, dobyli část ztracených území. Angličanům zůstalo pouze pobřeží Lamančského průlivu, Calois, Bordeaux.

Roku 1374 – potvrzeno Mírem.

III. část války

Karel VI. Šílený – vnitřní rozvrat předtím tak silné Francie. Toho využívá Jindřich V.

Bitva u Azincourt v roce 1415. Dobyli Paříž a Remeš. Jindřich V. se prohlásil za Francouzského regenta.

Po smrti Jindřicha V. Nastoupil na trůn jeho syn Jindřich VI.

Karel VII – syn Karla V., měl právo na titul krále, francouzská šlechta nebyla schopna se sjednotit a bojovat s Angličany.

Angličané tvrdě potlačují veškeré povstání, drancují.

1429 – Jeanne d' Arc – Johanka z Arku – postavila se do čela lidového vojska, později se k ní přidávali i šlechtici. Dobyli město Orlean. Dobyli Remeš => Karel VII. Byl korunován.

1430 – Johanka z Arku byla unesena Angličany, považována za čarodějnici, nakonec roku 1431 upálena v Rouen. Francouzi ji nechtěli vyměnit za zajatce – báli se ji.

Johanka z Arku – symbol Francie. Napsala výhružný list husitům – že si to s nimi vyřídí.

1453 – konečný mír, Francouzi získali téměř vše, co měli na svém území, s výjimkou Caleis a Normanských ostrovů.

Obyvatelstvo za stoleté války

Lidová povstání – plenění, násilí, černá smrt (mor)

1357 – Velká ordonance – nařízení – reformy – měli znamenat rozdělování potravin pomocí

městských parlamentů. Nebylo dodržováno =>

1358 – Velké povstání v Paříži vedené Etiennelem Marcelem – přechodně úspěšné.

1358 – Povstání sedláků – jacquerie

Obě byly nakonec potlačeny.

John Wycliffe – mistr Oxfordské univerzity, kritizoval papežství, mnišské řády, rozsáhlost církevního majetku. Lidoví kazatelé, John Ball.

Lidé sepsali program – aby za robotu byla mzda. Našli si vůdce – Watt Tayler. Po zatknutí Johna Balla táhli na Londýn ještě radikálněji.

Resp. Místo roboty – peněžní platy za pronájem půdy.

Richard II. – zavřel brány Londýna, ovšem chudina Londýna brány otevřela a pustila je dovnitř. Richard II. Musel propustit Johna Balla, a musel projednat ten program. Richard II. Požadoval řešení mimo město => snaží se jednat, avšak někdo z družiny krále zabíjí Watta Taylera. I přes následující konflikty byla reluce roboty úspěšná.

Z venkova postupně mizí nejnižší vrstva => jde do měst => práce v manufakturách.

Francie po stoleté válce

Ludvík XI. – stále vybíral daň z hlavy (=> nebyl příliš závislý na šlechtě), ovládl Burgundsko a Bretaň. Vytvořil Královskou radu – zmenšování vlivu generálních stavů => čímž položil základy prvnímu absolutistickému státu. Podporoval hospodářství: Lyon – zpracování hedvábí, první mechanický spřádací stroj.

Anglie po stoleté válce

Vnitřní krize kvůli sporům o vládu.

1455 – 1485 – válka růží – střetnutí mezi rody Yorků a Lancotrů.

80. léta – zavražděn král Eduard IV, jeho syn Eduard V. Byl nezletilý => vládl za něj Richard III. z Gloucestru.

Richard III. začal vyvražďovat => šlechta odchází do exilu do Francie.

1485 – Bosworth – bitva kde byl Richard III. zabit. „Království za koně“

Většina šlechty se během války růží vyvražдила.

Jindřich VII. Tudor – oženil se s Annou z Yorku (pro smíření obou rodů). Anglie zůstává parlamentní (stavovskou) monarchií. Stabilizace tvrdými zákony. Tuláctví – chycený tulák musí jít na nucené práce, pokud uteče a chytí jej znovu => oběšení.

Svatá říše římská

962 – 1806

Od 1138 do 1250 – dynastie Štaufů: Fridrich I. Barbarossa, Jindřich VI., Fridrich II. Snaha o upevnění, ale nebyli úspěšní. Spory o císařství s rodem Welfů.

1156 – vzniká Rakouské vévodství

1257 – císaře po reformě volilo 7 kurfiřtů (4 světští, 3 arcibiskupové). Museli se shodnout na jednom jménu.

1250 – 1273 – Interregnum – bezvládí

1273 – dohodli se na volbě Rudolfa I. Habsburského – bez souhlasu kurfiřta Přemysla Otakara II.

Albrecht I. Habsburský

1308 – Jindřich VII. Lucemburský, v roce 1313 náhle zemřel.

1313 – 1346 – Ludvík Bavor – z rodu Wittelsbachů, neměl dobré vztahy z papežem. Na svém dvoře ukrýval hodně lidí, skrývajících se před papežem.

1346 – Karel VI. – roku 1355 se stal císař (byl korunován).

1356 – Zlatá bula Karla IV. – při volbě císaře stačí prostá většina hlasů. Pamatoval zde na české království => stalo se pouze formální součástí Svaté říše Římské, čeští stavové volí krále, ženská linie po vymření mužské.

Václav IV.

Zikmund Lucemburský – pozval Jana Husa do Kostnice – chtěl mu dokázat, že nemá pravdu – Zikmundovi se vymklo z rukou.

Hospodářství a sociální vývoj

Ve 12. století roste díky ekonomické situaci počet obyvatel => málo půdy k zajištění obživy => územní expanze.

=> Zásahy (křížové výpravy) proti Pobaltským Slovanům. Pobaltští Slované v nerovném boji podlehli.

Expanze na východ se účastnily především německé rytířské řády, zastaví se o odpor Litvy, Polska a ruských knížat. Expanze se také účastnily taky čeští králové a šlechticové.

1410 – litevsko-polské vojsko poráží německé rytíře v bitvě u Grunwaldu.

Rostl význam měst Norimberk, Augsburg, Ulm.

Hanza – svaz německých obchodních měst, kontrolovala města nově založená na nově získaném území, expandovala. Dominantní role města Lübeck. Sto měst – nejvýchodnější město Talin (tehdy Reval). Wrocław. Měla vlastní vojsko – ovlivnili obsazení Dánského trůnu.

Německé obyvatelstvo odcházelo z přelidněného Německa i do Lužice, Slezska, Čech, na Moravu, do Polska a Uher. Panovníci přistěhovalců podporovali, přistěhovalci kultivovali neobydlenou a klimaticky méně výhodnější polohy. Byli osvobozeni po určité době od daní a poplatků.

Panovníci udělovali městům privilegia (byly svobodná, vlastní samospráva a další) považovali je totiž za protiváhu šlechtickým stavům.

Slibně nastartovanou ekonomiku ukončuje hladomor z neúrody a o pár let později následovaná morová epidemie („Černá smrt“) => krize.

Návrat Habsburků na říšský trůn => říšská reforma – zakazovala války uvnitř říše, zřizovala komorní soud pro spory mezi knížaty. Ale nic nezměnila.

Kalmarská unie – označení pro personální unii dánského, norského a švédského, sjednocení kvůli soupeření s hanzou, nakonec ji porazily.

Jižní města zprostředkovávala obchod s východním zbožím.

Severní Itálie – vznik městských republik – volená správa měst (šlechta i měšťané). V čele stáli vévodové (dóže – odvozeno od dux). Města Benátky, Ferrara, Janov, Firenze. – soustředění na obchod a výrobu barevného sukna a jiných výrobků. Vznikly zde první manufaktury – použití primitivních strojů. Specializace.

1378 – povstání námezdních dělníků – ciompi. Moc nakonec uchvátili jednotlivé rody => republiky => signorie.

Medici [Mediči] – původně lékárníci, natolik zbohatli, že si koupili šlechtický titul. Ve Florencii vládli do 18. století. Na konci 15. století proti nim vznikla vzpoura, toho využívá mnich Girolamo Savonarola – fanatik => nakonec byl upálen.

Rod d'Este

Rod Sforzza a po nich Visconti

Jižní Itálie – velmi strategicky výhodné území => zájem.

11. století – Štaufové.

V 1250 – Francouzi, nepřiliš dobré chování => 1282 – povstání – sicilské nešpory

V 15. století – Španělský rod Aragonců.

Středověká města

Vznik měst souvisí s vrcholným středověkem. Města získávala od panovníků privilegia => dostala se na právní úroveň šlechty.

Přidělené vesnice => výběr p

Města Říšská – císař

Města Královská – panovník

Města věnná – panovnice => žila z toho. Například Dvůr Králové

Města poddanská – neměla výsady výše zmíněných měst. Založeno šlechtou.

Město arcibiskupské – arcibiskup

Sledovali vývoj v Italských městech – renesance – snaha ukázat, že města jsou na stejné úrovni šlechta.

Mohla vzniknout v návaznosti na Antiku – z Antických osad, například Paříž, na velká města, například Řím, Miláno.

Z osady řemeslníků – z podhradí, například Brno, Praha.

Brody – obchodní ruch. Například Uherský Brod, Brno.

Na křižovatkách obchodních cest. Například Brno

Z trhových osad, například Brno, Uherské Hradiště – nemají pravidelný půdorys.

Města založená na zeleném dmu – panovníkem bylo určeno, že má vzniknout nové město, byl pověřen lokátor – aby vybral místo. Měla pravidelný půdorys se čtvercovým nebo obdélníkovým půdorysem. Z náměstí vybíhali ulice – dlážděné – vedli k bráně.

Jinak ulice z udusané hlíny. Minimum hygieny

Součástí měšťanských domů byla obytná část a část pro hospodářské zvířata...

Malá rozloha – 20 ha, velkoměsta 50 ha

Hradby v Brně – Benešova, Novobranská, Roosveltova, Joštova, Husova, Bašty

Měnínská brána – jediná zbyla

Židovská brána – na konci Masarykovy ulice

Největší Konstantinopol, Paříž.

Většinou 3000 obyvatel. Velká města – 30000 obyvatel, s více obyvateli – velkoměsta – především Itálie. Maximálně 100 tisíc (Benátky, Florencie).

Městský patriciát – kupci, výjimečně mistři a řemeslníci.

Mistři řemeslných dílen, řemeslníci, městská chudina

Městská privilegia – uděloval Král, povyšovaly města na úroveň šlechty. Plná práva občanů (v rámci města). Právo soudní, právo hrdelní – právo soudit těžké zločiny, právo mílové – míli od města se nesmí usadit konkurující řemeslník. Právo varné – pivo, právo trhu – výroční trh, právo celní, právo mýta.

Zvláštní skupinou ve městech byli židé – uzavřeni v gettech. Zvláštní skupinou bylo také duchovenstvo. JUDr. – doktor obojího práva <= existovalo dvojí právo.

Benátky

Město vzniklo v laguně => ze zemědělců se stali rybáři. Byli pod nadvládou Konstantinopoli, měli však možnost volit dóže (dux).

Díky přebytkům atd. Hodně vyváželi.

Zakládali osady pro ochranu cestu z Benátek do středomoří => obchod především s východním středomořím.

Vznikali cechy obchodníků.

Spolu s křižáky dobyli Konstantinopol => zakládání překladišť, přístavů => obrovský vliv

Postupem času se začíná orientovat více na pevninu a evropské dění.

Vznik Španělska

Na Pyrenejském poloostrově vzniklo za stěhování národů Visigótské království (507 – 511). Přijali křesťanství, doplatili na Arabskou expanzi.

Základem Arabské říše se stala Andaluzie. Vůdce Arabů se jmenoval Džebel el Tarik (zkomoleně Gibraltar).

756 – 1031 – Vláda rodu Umájovců.

929 – Cordobský chalífát se osamostatnil

Asturie, Kastilie, Leon – zde byli křesťané => odtud začali reconquista – znovudobytí. Z boje vzešlo velké množství hrdinů (například Roland, el Cid - Dias de Bivar.

1085 – dobytí města Toledo pod vedením Alfonse VI. Chrabrého => konec první části znovudobývání.

Vznikly tři státy:

- 1035 - Leon a Kastilie – Kastilské království
- 1137 - Aragonskokatalanské království
- 1139 - Portugalsko

V roce 1469 uzavřela Isabela Kastilská a Ferdinand Aragonský manželský svazek => 1479 se Ferdinand ujal trůnu a vzniká tak Španělsko.

1492 – reconquista skončila dobytím Granady – nejjihnější provincie

Dlouhá válka s Islámem zapříčinila velkou ortodoxnost křesťanství, neměli rádi konvertity, sami navzájem se začali podezírat...

Moriskové – muslimové, kteří přijali křesťanskou víru.

Roku 1480 vznikla inkvizice – stala se postupně nástrojem konkurenčního boje. Násilné vynucování přiznání. Majetek bohatých se rozdělil mezi panovníka, církve a udavače => ekonomický pokles.

Autos da fé – „vyznání“ víry sledování upalování kacířů.

Cortes – grandi (vyšší šlechta) a hidalgové (nižší šlechta).

Území Španělska zdědila Johana (šilená) – její ruku získal Filip I. Sličný (Habsburk).

1516 – 1556 – vláda Karla V., syna Johany a Filipa I. Od 1519 císař Římský. Zakladatel španělské linie Habsburků.

Ferdinand I. Habsburský – 1526 – zakladatel Rakouské linie Habsburků.

Habsburkové se opírali o vyšší šlechtu, města co nejvíce utiskovali (co nejvíce daní) => povstání Komunerů (ve městě Toledo) => bylo potlačeno, zvýšeny daně, zákaz vojenské posádky.

Český stát za vlády posledních Přemyslovců

Ekonomicky velmi vyspělý – velký rozsah (Polsko, Uhersko, Rakousko), těžba stříbra (Jihlava, Jáchymov, Kutná hora) – vytěžilo se 2x tolik stříbra než v celé Evropě, zlata (Otava)

Otakar I. (1197 – 1230).

26. 9. 1212 – zlatá bula sicilská (v Basileji) – za odměnu za hlas podporu Fridricha II. Štaufa jako císaře římského. Je zde potvrzen dědičný titul království. Česká král má právo investitury biskupů. Český král nemá povinnost zúčastňovat říšských sněmů. Povinnost zajistit bezpečnost císaři ke korunovaci (300 rytířů) – kdyby nemohl, má zaplatit 300 hřiven stříbra.

1216 – nechal zvolit svého syna Václava mladším králem. Od toho roku platí v Českých zemích právo primogenitury (prvorozenectví)

Vladislav Jindřich – Moravský markrabě

Markéta – dcera Otakara I. – provdána za Valdemara z Dánska – přijala jméno Dagmar (= Jitřenka)

Anežka – dcera Otakara I. – rozhodla se pro církevní dráhu => stala se abatyší – zasloužila se o vznik nového řádu – řádu křižovníků s červenou hvězdou. Později blahoslavena a nedávno prohlášena za svatou.

Vladislav a Přemysl s matkou Konstancií založili klášter Porta Coeli (= brána nebes) v Předklášteří.

1230 – 1253 – Václav I. – bohatlá šlechta => ozbrojený vzdor vůči králi, k tomu využili jeho mladšího syna.

1248 – odbojná šlechta poražena v bitvě u Mostu.

V roce 1243 dostalo Brno od Václava I. malé a velká privilegia.

V roce 1249 vydal první zákoník řídící těžbu stříbra (Horní zákoník jihlavský) – zavedl pracovní postupy, mzdy, užití vytěženého stříbra.

Budovány nové kláštery, přicházejí nové řády – řád cisterciáků (s tímto řádem přichází gotika, města Vyšší Brod, Osek, Velehrad, Předklášteří...), premonstrátů (Strahova, Zábřeh, Doksany)

Duchovenstvo vlastnilo až 1/3 pozemků.

Václav I. podporoval rytířskou kulturu. V této době se šlechtické rody začínají nazývat německými názvy. Václav I. Také zval do Česka německé kolonisty – usazoval je především do pohraničí.

Z románských zemí (především ze severní Itálie) přicházejí také kolonisté. Vlaši – ze severní Itálie. Neplést s Valachy (ti přišli z Rumunska).

Vpád Tatarů – Václav I. Zabránil vpádu do Čech, ale vpadli na Moravu.

Přemysl Otakar II. – 1253 až 1278

Byl druhorozený, avšak jeho starší bratr zemřel. Rozšířil říši o Rakousko svým (roku 1251) sňatkem s Markétou Babenberskou. Korutany a Kraňsko získal jako dědictví v roce 1258. Získal Štýrsko v roce 1260 – musel bojovat s Uherským králem, vyhrál. Díky sporům mezi císaři získal Chebsko.

V roce 1254 usiloval o císařskou korunu, slíbil papeži, že bude vést křížovou výpravu do Pruska, což se stalo (založil Královec) avšak císařskou korunu nezískal.

Za jeho vlády se rozšiřuje těžba stříbra v Jihlavě. Založil více než 50 měst (na našem území 25) – spadali pod krále => peníze. Plzeň, Kolín, Polička, České Budějovice.

Podporoval usazování německých kolonistů v neobydlených oblastech. Rozšířil síť královských hradů (hrad Bezděz – Máchovo jezero, Špilberk). Založil spoustu klášterů.

Český stát vzkvétal, vysloužil si přezdívku železný a zlatý (zlatý – velmi bohatý, železný – do osudové bitvy na Moravském poli nebyl poražen).

1253 až 1269 – Český zemský soud – měla soudit převody majetku, spory mezi šlechtou, králem

a městy. Nesoudila mezi poddanými

1278 - České zemské desky - hlavní pramen dějin českého státu. Desky úhonné - zápisy o soudních přích (na zemském soudě). Desky trhové - veškeré převody majetku.

Moravské zemské desky

1273 - uvolnil se císařský stolec => Otakar II. Znovu kandidoval, zvolen nebyl, místo něj kurfiřt zvolili Rudolfa I. Habsburského => vznesl návrh na vrácení Rakouska (...) a Chebsko => konflikt.

1276 - Otakar II. se musel smířit a území odevzdat... Čeští šlechtici v čele se Závíšem z Falknštejna se proti němu vzbouřili.

1278 - vyhlásil Rudolfovi válku, vytáhl na tažení, skončilo to avšak porážkou 26. 8. 1278 na Moravském poli.

Otakar II. měl syna Václava II. (narozen 1271) s Kunhutou => nemohl vládnout => Rudolf I. Se rozhodl, že Moravu si ponechá sám a Čechy světlí Ottovi Braniborskému, zasnoubil Gutu s Václavem II.

Ota Braniborský uvěznil Kunhutu a Václava II. na hradě Bezděz. Kunhuta odsud utekla, Václava II. převezl do Německa (kde ho dál věznil). Vykrádá kostely, kláštery, drancuje sýpky.

Hladomory, morové rány => vznikl chorál svatý Václave.

Václav II. - musel se vyrovnávat s předchozí zničující vládou Otty Braniborského (České země byly zničeny).

Kunhuta se seznámila se Závíšem z Falknštejna.

1283 - Václav II. se vrátil do Čech, nebyl vzdělaný, měl na něj dobrý vliv Závíš z Falknštejna.

1283 - 1289 - regentská vláda Závíše Falknštejna za Václava II. Po smrti Kunhuty si Závíš hledá manželku z Uherských zemí. Šlechtě se to nelíbilo a dávala to Václavovi II. najevo. Václav II. zbavil Závíše regentsví, to vyvolalo odezvu u Vítkovců, s čímž se Václav II. vypořádal a nakonec byl nucen Závíše popravít.

1285 - Magna charta českých měst - dávala práva královským městům, zvětšila jejich nezávislost na šlechtě.

Za vlády Václava II. byla otevřena nová žíla v Kutné Hoře. 30000 havířů, vytěžila se zde polovina stříbra v celé Evropě. Chtěl upravit těžbu stříbra zákonem, povolal z Itálie právníky a ekonomy => 1300 - Ius regale montanorum (= královský zákoník hornický) - byl velmi kvalitní, použili ho například Španělé po osídlení Ameriky.

Václav II. nechal razit pražský groš (3,85 gramů čistého stříbra), razila se v mincovně Vlašský dvůr. Vzdělání, Václav II. ji podporoval, chtěl založit univerzitu.

1300 - získal korunu Polskou, vzal si Elišku Richenzu (rejčka) => získal území Polska.

1301 - využil vymření Arpádovců po meči, získal Uherskou korunu pro svého syna Václava III. (v Uhersku vládl jako Ladislav V.

Velký rozsah vadí svatě říši Římské - Albrecht Habsburský - žádá jej o to aby se zbavil Polska a Rakouska. Václav II. nemá proč => Albrecht táhne do Čech na Kutnou Horu (chtěl využít horníky), avšak Václav II. ho porazil.

Měl kancléře Petra z Aspeltu - orientován na Francii a Lucembursko.

1305 - onemocněl tuberou a zemřel - zanechal Václava III. - bouřila se proti němu šlechta v Uhersku => vzdal se Uherské koruny. Ponechal si polskou korunu. Eliška rejčka nechala postavit kostel nanebevzetí panny Marie (postavena z cihel - což v té době nebylo).

Vladislav Lokýtek - Piastovec, chtěl obnovit Polsko.

4. 8. 1306 - Václav III. zavražděn v Olomouci při cestě do Polska (aby tam potlačil povstání). Rod Přemyslovců tak vymírá po meči.

Český stát v 1. polovině 14. století

Císař Albrecht Habsburský navrhoval na český trůn svého syna Rudolfa Habsburského, ten se kvůli tomu oženil s Eliškou Rejčkou.

České stavy nestáli o Rudolfa, prosadili Jindřicha Korutanského – manžel Anny Přemyslovny. České stavy nakonec ustoupili, avšak pouze na krátkou dobu

1307 – Rudolf Habsburský zemřel při obléhání města na nemoc podobnou úplavici (nikoliv bojem).

Jindřich Korutanský vládl pouze do roku 1310, byl slabým panovníkem a dával tak prostor šlechticům.

Vlivný šlechtic - Jindřich z Lipé se vdal za Elišku Rejčku, po smrti byli pohřbeni spolu (v Brněnském kostele nanebevzetí panny Marie).

Šlechta se spojila s opaty, arcibiskupem Mohučský jim poradil, aby se obrátili na krále římského Jindřicha VII. Lucemburského. Nakonec se domluvili na Janu Lucemburským, vzal si Elišku Přemyslovnu.

Jan Lucemburský byl vychován ve francouzském prostředí, podílel se až do smrti svého otce na jeho politice. Po nástupu na trůn musel podepsat Inaugurační diplomy (pro Čechy a Moravu) – stanovují práva vlády a práva šlechty (vyšší úřady budou zastávat Češi nebo Moravané, daně šlo vybírat pouze se souhlasem zemských sněmů, dědictví koruny v nepřímé linii, šlechta nebude s králem táhnout mimo území Českého království). Roku 1318 se opozice krále spojuje s Eliškou Přemyslovnou => musel podepsat Domažlické listiny – šlechta se podílí na vládě. Od roku 1318 se Jan Lucemburský přestává zajímat o České království víc než peníze, zastavování královských budov pro peníze. Trvale ovládl Chebsko, Horní Lužice, Slezsko. Diplomatically ovládl města v Itálii. Jeho sestra Marie byla manželkou Karla IV. Bojoval na straně Francie ve stoleté válce. Podruhé se oženil po smrti Elišky Přemyslovny s Beatrix Bourbonskou, měli dvě děti: Václava Lucemburského (stal se básníkem), Bonu. Vládl do roku 1346, kdy zemřel v boji.

Rozvoj české kultury – vzniká Dalimilova kronika

Karel IV. - 1346 – 1378 – narodil se roku 1316, Jan Lucemburský ho odebral matce ve třech letech, v pěti letech ho odvezl do Francie, kde ho svěřil své sestře Marie (byla bezdětná). Dostalo se mu dobrého vzdělání, v 8 letech byl biřmován, začíná používat jméno Karel (předtím používá jméno Václav). Zasnouben s Blankou z Valoa – později šťastné manželství. Spravoval pro otce Italská města (kde mu šli po krku).

Do Čech byl povolán roku 1333 – naučil se znovu česky. Krom toho uměl Latinsky, Italsky, Německy, Francouzsky. Zahájil obnovu pražského hradu, začal vykupovat zpět královské statky. Měl podporu církve a královských měst

1334 – Jan Lucemburský uděluje Karlu IV. titul markrabě Moravský. A tak Karel IV. Může za něj vládnout, někdy až příliš.

1341 – oficiálně představil Karla IV jako svého nástupce a předal mu tak oficiálně správu Českých zemí.

1344 – vzniklo v Praze arcibiskupství (Papež Kliment VI. byl vychovatelem Karla IV.) - prvním arcibiskupem byl Arnošt z Pardubic. Tím se České země zbavili závislosti na německých zemích.

1346 – Karel IV. byl zvolen králem římským.

1355 – Podnikl korunovační cestu do Říma a stal se císařem římským.

1356 – Zlatá Bula – upravila povinnosti císaře, upravovala volbu císaře (prostá většina).

Neexistovali původní korunovační klenoty, nechal vytvořit novou korunovační korunu, ta je velmi cenná, obsahuje trn z Kristovy koruny. Karel IV. věnoval tuto korunu svatému Václavovi. Uchovává se za kaplí ve svatovítské katedrále.

Roku 1347 byl Karel IV. korunován

1348 – Karel IV. vytvořil instituci Země Koruny české: hlavní země Koruny české jsou Čechy a vedlejšími, neodlučitelnými oblastmi jsou Morava, Slezsko a Lužice.

Ovládl území Horní Falce, zakládal města vedoucí z Čech do Lucemburska – nové Čechy. Ovládl

Braniborsko a získal Svídnicko.

Zřídil na Moravě Zemské desky. Chtěl propojit České země s Jižní Evropou, založil proto obchodní cestu Vídeň-Brno-Olomouc-Opava.

Podporoval zemědělství, do Čech přivezl vinnou révu (z Porýní).

Za jeho vlády žilo v Českých zemích celkem 3 miliony lidí.

Roku 1355 chtěl prosadit nový zákoník Maiestas Carolina, který by znamenal omezení šlechty, šlechta protestovala, on nechal zákoník „zmizet v ohni“.

Rádci Karla IV. Pocházeli z řad měšťanstva a duchovenstva.

Kultura:

- Mistr Theodorik – nejvýznamnější malíř této doby
- Byl obklopen mimořádnými lidmi
- Kancléř – Jan ze Středy – Olomoucký biskup
- Matyáš z Arasu – zahájil stavbu nové katedráli sv. Víta
- Petr Parléř zhotovil královu bustu, po smrti Matyáše pokračoval ve stavbě katedrály
- Obnovil pražský hrad, založil klášter Emeuzský
- Mistr rajhradského oltáře
- Založil Nové město Pražské, podílel se na projekci
- Položen základní kámen pro hrad Karlštejn – pevnost pro říšské korunovační klenoty
- 1357 se začal stavět nový kamenný most, původně bez soch
- Kostel v Kutné Hoře

Styl krásných madon, vznikají obrazy, na kterých je panna Marie s dítětem – snaha vytvořit co nejhezčí obličej.

7.4. 1348 – zakládací listiny Karlovy univerzity – za vzor si Karel IV. vybral Sorbonne. Založil ji pro čtyři národy (Český, Polský, Saský, Bavorský) – každý národ má jeden hlas. Věnoval ji vesnice, vykoupil od měšťanů domy. Vesnice živily vesnice (neplaceno státem). 1366 – Karlova kolej.

- artistická fakulta – výuka umění
- právnická fakulta
- lékařská fakulta
- teologická fakulta

Karel IV. Ipěl na rodině, postaral se o svého mladšího bratra Jana Jindřicha => roku 1349 mu přidelil titul markrabě moravský. Po jeho smrti se stali jeho synové Jošt a Prokop.

Jošt – schopný diplomat i válečník, zemřel roku 1411. Byl velmi vysoký, měl zcela zachován chrup.

První manželka – Blanka z Valoa – zemřela 1348 – neměl s ní děti

Anna Falcká – zemřela v roce 1353 – neměl s ní děti

Anna Svídnická – pro území Svídnicka, syn Václav, zemřela 1362.

1363 - Eliška Pomořanská – Zikmund Lucemburský, Jan

V roce 1361 – syn Václav, v roce 1363 ho nechal korunovat českým králem. 1376 – královská římská koruna.

Karel 1378 zemřel. Jedním z kronikářů dostal titul otec vlasti.

Václav IV. – 1378 – 1419 - Karlův syn, rozmazlený, zhýčkaný, velmi vzdělaný, se šlechtou nedokázal diplomaticky vyjednávat. Utíkal od problémů.

Václav IV. se dostal do sporu s Janem z Jenštejna, pražským arcibiskupem dosazeným Karlem IV. Spor „odnesl“ vikář Jan z Pomuku, nechal ho mučit, na následky 1393 zemřel (krvácení do

lebky), hodily ho na tři dny do Vltavy => potom ho pohřbili. V baroku po exhumování vznikla legenda o nevyzrazování zpovědního tajemství => Jan Nepomucký.

Proti Václavovi IV. se bouřil zřejmě Jošt. 1394 - král byl zajat.

1400 - zbaven královské koruny říše římské.

1402 - zajat Zikmundem (králem uherským) - uniká.

Václav IV. je fascinován Husovými projevy => dekret Kutnohorský, poměr hlasů 3:1 pro Čechy, na protest němečtí mistři odešli => později založili v Lipsku svoji univerzitu, první v Německu.

1409 - Pisa - koncil, měl zvolit jednoho papeže místo dvou, avšak pouze zvolil třetího.

1419 - Ranila ho mrtvice ze zpráv o první pražské defenestraci.

Zikmund Lucemburský - král uherský (1387 - 1437), král český (1419 - 1437), císař římský.

Snaha ovládnout Čechy v době husitské. Nechal svolat koncil v Kostnici, cílem nebylo popravení Husa, ale odstranění schizmatu.

Polsko ve 12. až 15. století

Po smrti Boleslava chrabrého se začalo Polsko rozpadat. Rozdrobilo se na knížectví => bylo oslabeno => zásahy zvenčí - Český stát a Svatá říše římská.

1102 - 1138 - Boleslav III. Křivoústý - poměrně schopný, dopustil se velké chyby - v roce 1138 před svou smrtí rozdělil Polsko mezi své syny => velké oslabení.

1157 - Braniborská marka - vytvořena Albrechtem Medvědem.

Území Pruska se stává územím řádovým, němečtí rytíři jsou nebezpečím pro Polsko, další hrozbou jsou Tataři.

1300 - přemyslovci, proti nim vzniká opozice v čele s Vladislavem Lokýtkem z rodu Piastovců.

1320 - 1333 Vladislav Lokýtek sjednotil nejvýznamnější polská knížectví (Malopolsko a Velkopolsko). Byl korunován.

1333 - 1370 Kazimír III. Veliký - musel válčit s Lucemburky, ztratil Slezsko, připojil k Polsku další oblasti, expandoval na jihovýchod (Halič). Zemřel bezdětný, do Polska se dostává rod Anjouovci - vládli v Uhersku.

Ludvík I. Veliký - synovcem Kazimíra III. => 1370 - 1386 - Polsko-Uherská personální unie.

1386 - 1572 - vláda Jagelonců.

Uherskou korunu zdělila dcera Marie -

Polskou korunu zdělila dcera Hedvika - zdálo se výhodné spojit Polsko a Litevské království - 1386 - Krevská unie. Jagello - poslední panovník v Evropě, který nebyl křesťanem => při křtu dostal jméno Vladislav => Vladislav II. Jagelonský.

1410 - porazil křižáky v bitvě u Grunwaldu, křižáci se poddali polskému králi.

Vladislav III. - král Polský a Uherský - 1444 - bitva s Turky u Varny.

Na konci 15. století roste moc polské šlechty.

Kazimír IV. - vydal zákony, které omezovali královskou moc, dávali velká privilegia šlechtě. Pokud vymřou Jagelonci, bude ho volit šlechta.

1569 - podepsána smlouva v Lublinu => lublinská unie => Rzeczpospolita - republika

1573 - po vymření Jagelonců - polským králem se stává Jindřich III. z Valoa, podepsal šlechtě Liberum Veto - právo vetovat uzákonění krále.

Vrchol kultury. Moc šlechty rostla. Nakonec zanikl

Uhersko ve 12. až 15. století

Feudální rozdrobenost, často zde docházelo k povstáním (sedláků i šlechty).

1222 - povstání šlechty i sedláků - Ondřej II. ustoupil a podepsal zlatou bulu Ondřeje II. - kodifikace svobod pro šlechtu (osvobozena od daní, dědičná léna,

ius resistendi - pasivní rezistence - právo na odpor, pasivní odpor.

Béla IV. - snažil se upevnit Uhersko, narazil na Přemysla Otakara I. Měl snahu sjednotit Uhersko. Po vpádu Tatarů zval k osidlování Němce.

Chtěl ovládnout Štýrsko - neúspěch. Rozvíjí se města na území Uherska, některá města se stávají centry - Pressburk, Trnava, Kremnica, Bánská štavica - stříbro, Spižská, Levoča, Kežmarok.

Rod Arpádovců vymřel roku 1301 zavražděním Ondřeje III.

Ladislav V. - musel se vlády vzdát.

1305 - nebyl panovník - využívají toho magnáti (vyšší šlechta)

Matúš Čák Trenčanský - rod Abovců.

Šlechta se shodla na Karlu Robertu z Anjou - 1308 - 1342 - posílil posílení panovníka, porazil Abovce roku 1312. Západ ovlávl až roku 1321, kdy Matúš Čák zemřel. Stabilizace ekonomiky => ražba nové měny => florén - dukát (zlatá).

Ludvík I. Veliký - 1342 - 1382 - velký rozkvět Uherska (největší rozkvět Uherska ve středověku), rozvoj měst. Vrchol gotiky (chrám svaté Alžběty v Košicích, kostel svatého Jakuba v Levoči - uvnitř je největší vyřezávaný oltář ve střední Evropě - vytvořen mistrem Pavel z Levoče - 18 metrů na výšku, renesanční prvky)

1370 - 1382 - polsko-uhersko personální unie.

Dcera Marie - Vzala si Zikmunda Lucemburského - vládl až od 1387 do 1437, věnoval se více svaté říši římské a potom českým zemím => posilování šlechty v Uhersku.

Latinské císařství

1204 - vpád do Konstantinopoli, ovládnutí západních částí byzantské říše.

Na východu Malé Asie - Nikájské císařství - stalo se územím, odkud Byzantinci vytlačovali křižáci.

1261 - obnovena Byzantská říše v plném rozsahu císařem Michaellem VIII. Paleiologos.

Křižáci zfeudalizovali území => působí problémy...

Problémy s Maďarska, Francouzi (z jižní Itálie), Benátky.

1274 - snaha o spojení se západem, Lyonská unie - pokus obnovit jednotné křesťanství - nepodařilo se to.

Spory o trůn ve 13. až 14. století -

1342 - 1249 - Povstání soluňských zélótů - sekta, hlásala k návratu ke křesťanským ideálům. Chtěli stejné práva pro šlechtu, občany, duchovenstvo. Bylo krvavě potlačeno.

Osmanští Turci - pocházejí ze střední Asie (název podle jejich náčelníka), poslední vpád z oblasti Mongolska. Byl velmi ničivý.

14. století. - dostali se na západ Malé Asie, expanze pokračovala i za dalších tureckých náčelníků. Syn Osmana založil novou armádu (Yeni Ceri - janičari) - chlapci, kteří byli naverbováni ze zajatých křesťanů, byli velmi brutální.

Expanze omezovala Byzantskou říši.

Turkové vyhráli bitvu se Srby roku 1371 .

1389 - bitva na Kosově poli, vyhlazení šlechty.

1393 - Turci kompletně ovládli Bulharsko

1396 - křížová výprava (Zikmunda) proti Turkům. Poražení.

1402 - Vpád Turků byl dočasně pozastaven Molgoly s náčelníkem Tímur Lenk.

1444 - křížová výprava proti Křižákům - bitva u Varny (bitva národů) - porážka křižáků

1453 - Turci oblehli Konstantinopol, obléhali ho 1 měsíc, pak padl. Císař Konstantin Palaiologos padl v boji. Turci z něj učinili jméno své říše => Instambul.

Nepřímo zablokovali obchodní cesty

1456 - Turci se snaží ovládnout Bělehrad - nepodařilo se, pronikli do Arménie, Gruzie, nakonec ovládli i Bělehrad kolem roku 1520.

1526 - křížová výprava proti Turkům - vedena Ludvíkem Jagelonským - neměl podpory části šlechty => byl oslaben a v bitvě u Moháče byl poražen (trvala i 2,5 hodiny). Ludvík Jagelonský zapadl při útěku do bažin a utopil se. => Otevřena cesta do Uherska, nástup Habsburků na český trůn.

1529 - Turci oblehli Vídeň.

1541 - Ovládli Budíň.

1683 - znovu obléhali Vídeň, byli poraženi, ustupovali ze získaných území.

Říše postupně upadávala => rozpadla se až po první světové válce.

Vzdělanost a umění vrcholného středověku

Velké hospodářské a společenské změny.

Měšťanská kultura – stavba domů s obchody a dílnami, podloubí.

Možnost vzdělání

Změny ve šlechtickém prostředí.

Změna stylu odívání vlivem křížových výprav, hygiena

Období scholastiky – snaha vysvětlit svět z náboženského hlediska, vyučuje se na školách, proto scholastika. Cílem: racionálně vysvětlit náboženské otázky.

Vliv arabských učenců – Avicenna, Averroes.

Všeobecné školy – univerzity – všeobecné nauky, učeno latinou. Nejdříve zakládány v Itálii (nejstarší Bologneská – 12. století). Padova, Salerno, Sorbon, Oxford, Cambridge. Měli právo udělovat vědecké tituly (Dr., Mgr, Bc). V čele stojí hodnostář – děkan, představitelem univerzity je rektor.

Čtyři fakulty:

- Artistická
- Právnícká
- Lékařská
- Teologická

Tomáš Akvinský – dominikánský mnich, navázal na Aristotela (náš svět tvoří látka a forma). Využil i arabských poznatků – cesta k pravdě vede zjevením nebo skrze rozum (který získává od boha) => tomismus => navázalo se na ni v novověku.

Věřili, že jde napsat knihu, která shme veškeré vědění lidstva => Summa theologiae – suma teologie.

Jan Duns Scotus – skotismus – podstatou světa je něco nerozumového (iracionalismus). Navázalo se na ni v novověku.

Vrcholný středověk je dobou vzniku nový řádů – dominikánů (založen svatým Dominikem) v roce 1220 v Kastílii) – aristokratičtí, vzdělaní. Bylo jim svěřeno školství a inkvizice.

1223 – Františkáni založeni Františkem z Assisi, byl synem kupce. Získal mnoho stoupenců, po problémech s papežem byl řád uznán. Františkáni se starali o nemocné.

Řád cisterciáků – svatým Robertem.

Premonstráti – svatým Norbertem.

Rytířská kultura vzniká v jižní Francii, rytířem se mohl stát jak člověk urozený tak neurozený. Musel slíbit, že bude zbožný, statečný, věrný panovníkovi a budou ochraňovat slabé.

Rytířské turnaje – zábava, ale zároveň cvičení k boji.

Rozvoj milostné poezie – opěvování, emoce... Trubadúři, Truvéri, Minesengři.

Gotika – název vznikl díky omylu Vasariho, který v době renesance si myslel, že gotiku přinesly kmeny Gótů. Vznikla ve střední části Francie kolem roku 1150.

Prvky:

- Slabé zdivo
- Vysoké stavby (=> znázorňovat cestu k bohům) => opěrný systém
- Klenba – žebrová...
- Lomený oblouk (=> sepnuté ruce)
- Okna rosetová – bohatší zdobení
- Vitráže

Stavby:

- Profánní – světské, tržiště, domy, hrady...
- Sakrální – kostely, katedrála (biskupský kostel) – zvláštní charakter

Notre Dame, katedrála v Miláně, nejvyšší v Kolíně nad Rýnem, katedrála ve Štrasburku.
Vesmínského opatství, King's College, katedrála v Remeši.

Nový způsob malby – desková malba na dubové desky olejovými barvami. Používají se iluminace. Malíři se snaží vdechnout život postavám (náboženské nadšení, utrpení). Postavy jsou esovitě prohnuté.

Giotto di Bondone – žil v období Gotiky v jeho dílech se objevují renesanční prvky.

Pieta – sousoší panny Marie držící Ježíše sňatého z kříže.

Madona – panna Marie a Ježíšek.

Oblouk se špičkou, snaha měšťanů ukázat svou bohatost a vyrovnanost šlechtě.

Klenba s křížujícími se hřebeny, klenba s křížovou klenbou.

Kružba, větší okna.

Zámořské objevy

15. až první polovina 16. století, objevy přispěly k ukončení středověku.

Příčiny:

- Roste počet měst, roste počet měšťanů (řemesla) => hledání odbytu a surovin
- Benátky – podvojný účetnictví (protože byli velmi bohatí), zájem o luxusní zboží – většina pocházela z Asie.
- Nedostatek zlata pro ražbu mincí
- Potřebovali se dostat do Asie
 - Původní hedvábná stezka začíná v Istanbulu – Turci vybírali daně.
 - Cesta přes severní Afriku, Suezskou šíji a Persii – Arabská říše – finančně náročné
- Předpoklady:
 - Vylepšení lodí – stabilita => bouřlivé moře, ovladatelnost (více stožárů, více plachet).
 - Kompas
 - Astroláb – určení polohy na moři pomocí hvězd
 - Astronomické tabulky
 - Geografické znalosti – první glóbus od Martina Behaima
 - Odvaha námořníků překonat legendy

Portugalci

Podpora z nejvyšších míst (Jindřich Mořeplavec) – finanční podpora.

Dobytí přístavu Ceuta v roce 1415. Cesty Portugalců vedly podél Afriky (postupně).

Bartolomeo Diaz – 1487 – dosáhl mysu dobré naděje

Vasco da Gamma – 1497 – doplul až do Indie

Fernao de Magalliaes + Sebastien del Cano - 1519 až 1521 – uskutečnil první plavbu kolem světa a dokázal tak kulatost země. Na Filipínách byl Magalliaes zabit.

Portugalci zakládali obchodní stanice – pro obchodování s domorodci, zásoby pro cestovatele a jejich ochranu.

Pedro Cabral- roku 1500 objevil pobřeží Brazílie

Španělé

Ovládli kanárské ostrovy – důležitý předpoklad pro zámořské cesty.

Jejich zámořské objevy začaly později, až po roce 1492 kdy se sjednotili. Za vzor měli Portugalci

1492 – Kryštof Kolumbus – Ital v portugalských službách. Doplnil do střední Ameriky na ostrov San Salvador (Samana Cay). Nikdy se nenechal vymluvit, že nedoplul do Indie, nenašel zde zlato => umřel v chudobě roku 1506.

V jižní Americe si začali konkurovat se Španěly, nakonec bylo nutné aby zasáhl papež => smlouva roku 1494 – Tordesillas – rozdělila hranice vlivu.

1501 – Amerigo Vespucci – popsal část jižní Ameriky (země Amerigoova) – v 19. století Nový svět, až později Amerika. Byl Ital.

Vasco Nunez de Balboa – španěl překročil roku 1513 překročil panamskou šíji.

Francouzi

V první polovině 16. století se dostali do Kanady

Angličané

Jejich expanze začala až po porážce Španělů

Nizozemci

Nový Amsterdam – dnešní New York

Setkání s Indiány

Evropské představy o cizích zemích vycházeli z antických mýtů (Lvice – žena => Sfinga, Kentaur, Jednorozec) a Bible.

Často byli cestovatelé, kteří líčí své cesty reálně považování za blázny, přeci si to v Antice nevymysleli.

Mandevillův cestopis – bestseller, téměř nepravdivé představy.

První zemí kam se dostali byla Afrika – na severu byli Arabové – ty už znali.

Černá Afrika – méně vyspělé civilizace v povodí větších řek (Kongo...), díky vhodným přírodním podmínkám zde bylo vyspělé zemědělství, těžba zlata, zisk soli. Styk tří náboženství – Islám ze severu, místní kultury, zbytky křesťanství.

Neexistuje zde psaná historie, hlavními prameny jsou archeologické nálezy a ústní lidová slovesnost.

Asie (Indie) – stát zde byl od 4. až 5. století s vládou rodu Guptovců. V 6. až 7. století byl stát vyvrácen bílými Huny. Rozpad na malé státečky => 13. století – pokus sjednotit Indii => 1398 – tomu udělal konec Tamerlán (Mongolové).

Mongolové – kočovné kmeny, dlouho samostatné, kolem roku 1200 je sjednotil Temüďin (Čingistán) – na čas ovládl i Čínu, táhl do Evropy. Nakonec se velká říše rozpadla, v celku zůstala akorát východní část, kde vládl Chán Kublaj.

Pokus o obnovení Mongolské říše provedl Timur Lenk po roce 1400, záhy však zemřel a říše se rozpadla.

Conquistador - dobyvatel

Střední a jižní Amerika – poměrně vyspělé civilizace, rozvinuté písmo, zemědělství (hlavní plodina kukuřice => civilizace kukuřice), vyspělý obchod a řemesla, neznali kolo – (nepoužívali

kola u vozu).

Andy (dnešní peru) – Inkové – nálezy až z 3000 let před naším letopočtem. V 15. století to byl největší americký stát. Vyspělá kultura, lékařství, měli školy, kult boha Slunce, kalendář, cín, měď, olovo, stříbro, bronz.

Roku 1531 – 1535 vyvrácena říše Inků Franciskem Pizzerem

Diego Almugro

Májové – městské státy, ekonomicky a právně soběstačné – svaz těchto městských států. Neznali kovy. Znalosti matematiky a kalendáře. Architektura. Přežila až do konce 17. století (což je úctyhodné).

Aztékové (dnešní Mexiko) – převzali svou vzdělanost od Májů, vyspělejší hospodářství, chovali domácí zvířata (pes, krocan...), zavlažovací zařízení.

Říše Aztéků byla vyvrácena 1519 až 1521 Hernando Cortéz

Eskymáci (na severu) – lov a sběr. Irokézové – dlouhé doby. Rada matek

Evropané – byli značně šokováni => vyvinuli si dva přístupy => 1. idealizace – jsou nezkažení lidé uprostřed rajske zahrady 2. despekt – nemluvili žádným známým jazykem, chodili nazí, nebyli křesťané.

=> Násilné pokatoličtění, otroctví, když zjistili že je nemůžou použít pro těžkou práci, začali dovážet černochoy z Afriky

Důsledky

Poznání nových kultur a nových plodin (brambory, kukuřice, rajčata), zvířat (krocan). Výměna nemocí (syfilis do Evropy, Neštovice do Ameriky).

Dokázání, faktu, že je země kulatá.

Získání odbytiště a nové suroviny jako zlato, velké množství zlata na evropském trhu => obrovská inflace. Naštěstí brzy skončilo => klesl význam Portugalců a Španělů.

Severní Amerika – těžba různých rud, zemědělství – lepší trvale udržitelný rozvoj.

Velký obchodní trojúhelník – Amerika (drahé kovy, káva, tabák, třtinový cukr) -> Evropa -> Afrika -> Amerika (otroci)

Země u středozemního moře ztráceli na významu, například Benátky, naopak z toho těžila Británie, Francie...

Amsterdam

Kolonie

Stagnace a krize feudálního systému ve 14.století

Příčiny:

- Díky kolonizaci bylo dost obdělávané plochy – cena potravin stagnovala, řemeslníci používali nové postupy a byl o ně zájem => růst ceny. => Venkované neměli peníze na drahé věci (slábla směna mezi venkovem a městem).
- Demografická deprese – umíralo hodně lidí - 3 morové vlny
- Rozvoj manufaktur v Itálii – rozšířili se do Flander, Anglie...
- Sociální bouře – české země byly ušetřeny – Karel IV., ale ne na dlouho, propukly až za Václava IV.
- Kritika církve ze strany chudých – opravné hnutí v církvi
 - Způsob života církevních hodnostářů
 - Poplatky za křtiny, za pohřeb, za svatbu,...
 - Desátek a odpustky
 - John Wyclife – mistr Oxfordské univerzity, tvrdil, že Bibli si církev vykládá jak chce, kritizuje papežskou instituci, mnišské řády, odpustky... Církev se nemá plést do politiky. Bibli by si měli přečíst měli možnost všichni – přeložil Bibli do AJ. Měl podporu krále.
 - Čechy – pozval je sem Karel IV – konkrétně Konráda Waldhausera
 - Jan Milič z Kroměříže
 - Matěj z Janova
 - Jeroným Pražský – zřejmě přivezl Wycliffovy spisy
 - Mistr Jan Hus
 - Narozen asi 1371 v Husinci u Prachatic, pocházel ze selské vrstvy, rodina mu umožnila studium na univerzitě. Stal se bakalářem, doktorem, mistrem univerzity.
 - Kázal v kapli betlémské – postavili ji dva pražští měšťané – vymínili si, že se zde bude kázat česky.
 - 1409 – dekret kutnohorský – mění se počet hlasů na Karlově univerzitě pro Čechy (zvýšení). Arcibiskup byl Zbyněk Zajíc z Hazmburka
 - Uvalil ho do klatby, to ho, ale moc nezastavilo, stále byl pod ochranou krále...
 - 1412 – další odpustková bula - Hus aktivně vystoupil proti – papežská klatba interdikt (vyloučení z církve – nesmí se v místě konat žádné církevní obřady)
 - Hus odešel z Prahy – Hrad Krakovec, Kozí hrádek (v jižních Čechách)
 - Postila
 - O církvi
 - Dcérka
 - Výklad Viery, Desatera a Páteře
 - Z iniciativy Zikmunda byl svolán koncil v Kostnici, který měl vyřešit papežské schizma (tři papeži). Hus byl pozván také (nikoliv však kvůli svým projevům). Hus do kostnice odjel, Zikmund mu zajistil glejt pro bezpečnou cestu do Kostnice, nikoliv už pro pobyt tam.

Listy z Kostnice, Jakoubek ze Stříbra v roce 1414 začal Husovým stoupencům podávat pod obojí (tělo i krev páně – víno). To mělo naznačit, že mezi laikem a knězem není před bohem žádný rozdíl (Podobojí = uterque)

V Kostnici byl Hus zadržen, nechtěl odvolat své názory => upálen 6. 7. 1415

Na břehu Bodamského jezera. Jeho popel byl nasypán do řeky.
Následovali další upálení „kacířů“.

První fáze husitství

1419 – 1422 – husitské Čechy se bránily, největší význam měli lidé chudí a radikální

Po upálení Husa – svolány zemské sněmy, „podepsáno“ přes 452 šlechticů.

Nespokojenost chudých => sekta Chiliasmus (odvozeno z řeckého tisíc) – základní myšlenkou je blížící se poslední soud => bude nastolena tisíciletá říše. Mysleli, že přijde potopa => usazovali se na horách (Beránek, Orep, Bzí, Zelená hora). Klatovy, Louny, Žatec.

Měštanskošlechtická opozice – stáli za Husem, avšak byli umírnění. Žádali aby církev byla chudá.

Katolíci – žádné změny nechtěli.

Největší zastoupení radikálů v Praze. Nelíbilo se ro konšelům (většinou Němci) => zajali pár lidí => kazatel Jan Želivský mluvil o jejich popravě (navedl je na průvod k novoměstské radnici) => 30. 7. 1419 – bouře, drancovali katolické kostely => žádali vydání zajatých => Jan Žižka z Trocnova se skupinkou vtrhl dovnitř radnice => první pražská defenestrace.

Všichni vyhození konšelé zahynuli (padli na nastavená kopí nebo je dobili nazemi). Ustanovena rada radikálů, ti chtěli dosadit do čela Jana Želivského.

Na český trůn se dostal Zikmund – podpora Moravy a Slezska.

1420 – první radikálové se usadili v Táboře (který tím založili), podle ideálů, primitivně komunistický, v čele hejtmani, žádné daně, žádné poplatky.

25. 3. 1420 – Bitva u Sudoměře – další proud radikálů v čele s Janem Žižkou, byli pronásledováni šlechtou... Jan Žižka nechal postavit vozovou hradbu mezi rybníky (bylo jich málo), rytíři zapadli do bahna vypuštěného rybníka.

Zikmunda nechtěli uznat => vyhlásil křížovou výpravu proti Praze => Pražané požádali o pomoc Žižku => nejdříve jednání s Pražany => Čtyři pražské artikuly (červen 1420)

- Svobodné kázání slova božího – (svoboda projevu a vyznání)
- Přijímání pod obojí (rovnost lidí před bohem)
- Konec světského panování kněžstva (církev nebude mít hmotné statky a nebude se míchat do politiky)
- Trestání smrtelných hříchů bez rozdílu stavů (rovnost před zákonem).

14. 7. 1420 – Žižka obhlédl bojiště, nejhorší obranu měl Vítkov => vyzbrojil to tam => porážka Zikmunda v bitvě na Vítkově (dnes se ten kopec jmenuje Žižkov).

1. 11. 1420 – Zikmund se pokusil znovu dobýt Prahu => porážka Zikmunda na Vyšehradě.

Duben 1421 – dochází ke zrání názorů v táboře (různě radikální). Žižka vyhnal z Tábora radikálnější (táborští pikarti – tvrdili že Bůh je přítomen ve všem, odmítali jakékoliv autority, odmítali sňatky)

Převahu získávají měšťané spolu se šlechtou. Rozdělení země Landfrýdy – spravovány měšťanstvem a šlechtou.

Čáslavský zemský sněm – mimořádně významný, oficiálně sesadili Zikmunda z trůnu, správa 20 správců (5 pánů, 7 rytířů, 8 měšťanů) – **právo třetího hlasu** (podobnost s generálními stavy a parlamentem). Chybí tam církev, v Čechách byla katolická církev vyloučena z politiky.

Stavovská monarchie, čtyři pražské artikuly se staly „ústavním zákonem“

1421 – Žižka přišel o druhé oko v dobývání hradu Rabí.

Druhá fáze husitství

Zikmund verbuje vojsko pro druhou křížovou výpravu, táhne na Kutnou horu. Během krátké

doby byl poražen hned třikrát.

Jan Želivský vládl v Praze, sjednotil tři pražská města. Pražským měšťanů již nevyhovuje vláda radikálů => 9.4. 1422 - poprava Jana Želivského a jeho stoupenců.

Zikmund Korybut se měl stát českým králem, nakonec se šlechtě znelíbil => byl vyhnán.

Diferenciace názorů v Táboře roste, Žižka proto odchází do východních Čech, kde na hoře Orep založil roku 1423 Orepské bratrstvo (Menší Tábor). Žižka zde nechal sepsat vojenský řád (vnášel pravidla boje a plenění).

Většina Žižkovy armády byla složena z pěšáků => vozová hradba - padací boky, kameny...

1423 - svatohavelský sněm - vzniká uskupení panská jednota (vyšší a nižší šlechta, měšťané). Kališníci a katolíci. Rozdělili si majetek církve, chtěli zničit radikály (Žižka) => bitva u Malešova.

Žižka porazil panskou jednotu, vzájemné usmíření => dohodli se na tažení na katolickou Moravu, Žižka zemřel roku 1424 u Příbyslavi.

Jan Roháč z Dubé, později Prokop Holý Veliký nahradili Žižku. Žižka nikdy nebyl poražen, Prokop Holý byl sice lepší taktik, ale nakonec zažil zánik Husitství.

1426 - Třetí křížová výprava - Zikmund shromažďuje v Německu armádu, Prokop Holý si počkal s Husity v blízkosti Ústí nad Labem. Vyhrál nad početnější křížáckou armádou.

1427 - čtvrtá křížová výprava, Zikmund zaútočil z Jihu na Tachov, dobyl ho, byl zde přítomen kardinál Jindřich Winchester.

Kališnická šlechta, Táborité, Sirotci (Orepi) se spojili proti křížákům a porazili je.

1428 - Husové měli po krk vpádů => rejsy - výpady do sousedních území (Rakousy, Německo, Polsko), pod vedením Čapka ze Sán se dostali až k Baltskému moři. Při tažení zničili spousty historických materiálů. Vyváželi husitské listiny (manifesty), ve kterých vysvětlovali husitství => šíření husitských myšlenek do Německa.

1431 - Pátá křížová výprava - Obrovská křížácká armáda proti početně menšímu Táboritům, Kališnické šlechtě, Sirotkům. Křížáci si vzali Juliána Cesarina. Mše před bitvou, husité měli součástí chorál => křížáci začali utíkat.

1431 - 1449 - Koncil v Bazileji - řešení otázek v církvi, byl pozván Jan Rokycana (husitský arcibiskup) a Prokop Holý => sjednali v Chebu podmínky pobytu a odjezdu z Bazileje => Soudce chebský. Nedohodli se, znovu vzniká panská jednota (protože se jim líbily podmínky z Bazileje).

30. května 1434 - Bitva u Lipan - boj Husitů mezi sebou (umírnění a radikálové). Léčka - předstírání útěku => vrátili se zpět => nestihli zavřít vozovou hradbu => radikálové padli (včetně Prokopa Holého).

Velení přebírá Jan Roháč z Dubé - sídlil na hradě Sion - Zikmund oblehl hrad Sion, po roce obléhání byl zradou dobyt => Jan Roháč z Dubé byl popraven.

Basilejská kompaktáta - červenec 1436 v Jihlavě - dohoda šlechty se Zikmundem o přijímání pod obojí, pozemky zůstanou šlechtě. Přijali Zikmunda za krále.

1437 - Zikmund se zastavuje ve Znojmě při cestě do Uherska, Zikmund zde umírá přirozenou smrtí.

Vznik nové církve - vycházela z učení Petra Chelčického. Tvrdil, že nelze prosazovat myšlenky vojensky, kritizoval církev, především trojí lid (stávající rozdělení). Měli bychom se připravovat na posmrtný život, podle našeho vztahu k násilí budeme odměněni. Napsal knížky: Postila, Sít víry pravé, O trojím lidu řeč.

Jednota bratrská - vznikla v Kunvaldě, 1467 - samostatná církev. Poddaní, drobní řemeslníci, postupně více šlechty.

Alžběta Lucemburská provdána za Albrecht Habsburský - stává se tak králem Českým a Uherským, krátká vláda, zemřel roku 1439.

1440 - Ladislav pohrobek (narozen po smrti otce) => nemohl vládnout => obnovují se landfrýdy (lišili se vírou atd.) Landfrýd východočeský - kališnický v jeho čele stál Jiří z Poděbrad - dobrý taktik, stratég, u lidu oblíben.

1444 - schází se Český zemský sněm - Ladislav pohrobek byl uznán českým králem.

Jiří z Poděbrad se roku 1448 rozhodl dobýt Prahu, oblehl ji v noci. Začal používat titul zemský správce, který mu byl oficiálně dán až později.

Strakonická jednota – 1449 – svaz katolické šlechty z jižních a jihozápadních Čech

1452 – Ladislav korunován králem Uherským

1453 – Ladislav korunován králem Českým, Jiřího z Poděbrad si ponechal jako zemského správce.

Manželkou Jiřího z Poděbrad byla Johana z Rožmitálu. Po smrti Ladislava se konala se volba krále, Jiří byl zvolen => 1458 byl korunován, podmíněna tím, že se stane katolíkem z utrakvisty. Byl králem dvojího lidu: jak ke katolíkům, tak k utrakvistům.

Jednota bratrské byla pronásledována.

Pozval si cizí ekonomy, díky tomu začal zavádět monetaristickou politiku – ekonomický systém pro podporu trhu, stát je tak bohatý, kolik má drahých kovů – velmi prospěšné. Za Jiřího z Poděbrad se stav českých zemích zlepšil, zakázal vyvážet zlato a stříbro.

Katolíci se k němu chovali velmi rezervovaně => 1462 vyslal poselství k papeži, žádal o potvrzení Basilejských kompaktát, ten je odmítl, a prohlásil za neplatná.

Vznikla jednota zelenohorská.

Jiří z Poděbrad si uvědomoval, že sváry mezi panovníky jsou způsobeni papežem => navrhl sjednocení křesťanských evropských panovníků (1464) a postavit se Turkům.

1465 – vyslal poselství – včele s Lvem z Rožmitálu a Václav Šašek z Bříkova (napsal kronikářskou zprávu => Jirásek – román z Čech až nakonec světa. Trvala dva roky. Záměr se nepodařilo nakonec uskutečnit, ale přesto navázali bilaterální vztahy (dvoustranné).

Zemřel Pius II na jeho místo nastoupil roku 1466 Pavel II. Prohlásil kompaktáta za zrušená, dal Jiřího do klatby, vyhlásil na Čechy křížovou výpravu.

To se nelíbilo ostatním králům => odmítli se křížové výpravy zúčastnit. Papež nakonec roku 1468 našel vykonavatele – Matyáše Hunyadiho Korvína. Vpadl na území Moravy.

26. 2. 1469 – porazil Jiří z Poděbrad Matyáše u Vilémova a zatknul ho. Pod podmínkou, že už na Česko nezaútočí. To nedodržel a nechal se zvolit moravským zemským sněmem králem.

1469 - Jednání s Jagelonci => Vladislav II. Jagelonský

22. 3. 1472 – Jiří z Poděbrad náhle umírá. Pravomoci dočasně přejímá jeho manželka Johana.

V květnu přijel Vladislav II. do Čech => korunován českým králem v srpnu.

Od 1471 – dva králové: Matyáš Korvín a Vladislav II.

1476 – příměří, dohodli se na tom, že budou oba budou králové, Matyáš Korvín ovládal tak Slezsko a Moravu.

1490 – Matyáš umírá, Uherský zemský sněm si zvolil Vladislava II. Jagelonského => personální unie s Uherskem až do konce první světové války.

Morava byla spravována zemským hejtmanem Janem Tovačovským z Cimburka – kališník (což bylo na katolické Moravě nezvyklé).

Zikmund svou aktivitu věnoval Římské říši a tím dovoloval sílit magnátům (a ovládat jim tak Uhersko).

Zemřel bez potomka, vdova Alžběta Lucemburská usilovala aby Ladislav pohrobek byl zvolen Uherským králem. Uhersko se tak štěpí na dva tábory: ti co stojí za Ladislavem pohrobkem a druhý, proti němu (střední šlechta – vedena Janem Hunyadi) => tažení z Čech a Moravy pod vedením Jana Jiskry z Brandýsa (bratříčci).

V roce 1440 byl Hunyadi zvolen za gubernátora Uher. Bratříčci ovládli celé dnešní Slovensko (včetně Lučence v roce 1451).

1452 – Ladislav pohrobek korunován Uherským králem. Po smrti Jana Hunyadiho pokračuje v jeho činnosti syn Ladislav, který je nakonec Ladislavem pohrobkem popraven).

1457 – Ladislav pohrobek umírá, Uhersko volí nového krále – Matyáše Korvín => nechtěl na území bratříčci na území Uherska => poráženi 1458 u Šarišského Potoka a 1467 u Velkých

Kosolán.

Ti kteří nebyli zabiti, dostali nabídku aby vstoupili do jeho vojska jako žoldnéři => černý pluk.

Matyáš Korvín podporoval těžbu mědi (Tatry), stříbra (Kremnice), zlato. Kolonizace valašská - prchají pod tlakem kolonizace Turky na severní Slovensko a později se roztahují až k nám.

Matyáš podporuje umění, rozšiřuje renesanci. Matyáš se snažil ovládnout Čechy. Změnil úřední jazyk z latiny na češtinu (moravské nářečí).

Založil Akademia Istropolitana (v městě na Dunaji) => Prešpurk => Bratislava

Doba Jagelonská

Od roku 1471, smrti Jiřího z Poděbrad až do roku 1526 bitvou u Moháče. Doba oslabení českého státu.

1471 - 1516 - Vladislav Jagelonský – ztráty vedlejších zemí Koruny české (Slezsko, Moravu drží Matyáš Korvín).

1490 – Matyáš Korvín umírá, Uherské stavy volí za krále Vladislava => personální unie Polsko-uherská. Úpadek královské moci, anarchie šlechty.

Zvyšování hospodářské činnosti šlechty – hospodaří na feudálních velkostatkách, protože šlechta potřebuje peníze. Pěstování obilí, vinná réva kolem Labe. Chov ryb => vznik rybníků (především jižní Čechy – Jakub Krčín z Jelčan, Štěpánek Netolický) => vznik kanálů.

Zvyšování nároků na poddanské povinnosti (pracovní síla) => bouřili se => zákony, které udělali z poddaných nevolníky (nemá osobní práva – nesmí se ženit, stěhovat, posílat děti na studia – bez povolení) => povstání:

- Zábřeh na Moravě 1494
- Ploskovice – 1496; Dalibor z Kozojed – popraven
- Kutná Hora – 1496 – bouřili se havíři – delegaci 10 havířů byla popravena
- 2. pražská defenestrace – 1483 – vyhození konšelů, všichni zabiti

1485 – Kutnohorský náboženský smír – potvrdil obě náboženství.

Spor mezi šlechtou a královskými městy:

- Hospodářská privilegia – šlechta chtěla vařit pivo,...
- Šlechta upírala královským městům 3. hlas na zemském sněmu.
- Blokování cest ze stran šlechticů, soudní spory se šlechtici => tvrdé tresty (ze stran měst).

1500 – Vladislavské zemské zřízení – pokus uspořádat problémy, navržené šlechticem => neuznáváno městy.

V Německu začíná reformace, šíří se k nám.

1517 – povstání na Křivoklátsku, bylo velké => měšťané, šlechta se shodli na =>

24. 10. 1517 – Svatováclavská smlouva – kompromis, města mají právo 3. hlasu, a šlechta má právo podnikat.

1516 - 1526 - Ludvík Jagelonský (Ludvík dítě)

1519 – příchod luteránů z Německa => vedlo to k obnovení kompaktát v roce 1525 (katolíci + utrakvisté)

Habsburkové se snažili rozšířit své panství, pomocí sňatkové politiky. „Války, ať vedou jiní, ty šťastné Rakousko, se zasnebuj.“

Ludvík si vzal Marii Habsburskou, jeho sestra Anna se provdala za Ferdinanda Habsburského => 1515 smlouva o nástupnictví.

Vladislavská gotika – vrcholná gotika, Benedikt Ried, Matěj Rejsek, Vladislavský sál na Pražském hradě, Pražská brána, Chrám svaté Barbory v Kutné Hoře,

Situace v Uhersku

Vpády Turků, především z Jihu (především po 1453, kdy dobili Konstantinopol). Neexistuje zde přirozená hranice (pouze řeky).

Arcibiskup vyhlásil křížovou výpravu roku 1514 – nejednotnost šlechty (magnátů), hněv křižáků se obrátil proti šlechtě. Do čela se postavil Jiří Dóža => magnáti se spojili dohromady (vedené Janem Zápolským) => sedláci poražení => magnáti svolali Uherský zemský sněm => vznik nevolnictví nad sedláky (Perpetuum silentium – věčné mlčení – nemají právo se bouřit).

Králové se nemohli spoléhat na šlechtu, znehodnocení mincí.

Další křížová výprava - 1526 - Ludvík Jagelonský čekal pomoc od šlechty a králů, kteří jsou taky proti Turkům. S vojskem Čechů a Moravanů byl poražen v bitvě u Moháče - krátká - dvě hodiny, mezi prchajícími byl i Ludvík Jagelonský - utonul v bažině.

Turkové se prohnali Uherskem

Renesance

Vzniká v Itálii ve 14.století (re-nascio – znovu narození – návrat k Antice)

Proces reformace. Přejít od feudálního k buržoaznímu režimu.

V Itálii začíná emancipace měšťanů, byli denně s kontaktu s Antikou.

Návrat k individualismu (jednotlivec je důležitý), důraz na vzdělanost (latina, řečtina, hebrejščina), důraz na společenskou aktivitu (literární, vědecká, umělecká činnost) – umělci mají své postavení, na rozdíl od gotiky.

Itálie - Trecento

14. století, Italové se vrací k myšlence jednotné Itálie

Dante Alighieri – Monarchia – jak by byla prospěšná centrální vláda jednoho panovníka; Božská komedie.

Cola di Rienzo – chtěl sjednotit Itálii => 1347 ovládl Řím, nakonec byl poražen a uvězněn. Karel IV. s ním vedl, při svém pobytu v Římě, rozhovory.

Francesco Petrarca – Canzoniere, Sto sonetů Lauře – chtěl po Karlu IV. aby sjednotil Itálii.

Giovanni Boccaccio – Dekameron – dovolil si psát o strachu ze smrti a dalších lidských vlastností.

Giotto di Bondone – první postavy plasticky vyvinuté – fresky v bazilice v Assisi

Simone Martini – Vyzdobil freskami papežský palác v Avignonu

Itálie – Quattrocento

Florence, hledání harmonie v životě společnosti, jedince. Ideál krásy, ideální tvář.

Medici – rod,

Obnovená platónská akademie

Objevují se první renesanční stavby, architekt: Filippo Brunelleschi – postavil nalezinec, dvouplášťová kopule kostelu svaté Marie v Květech. Psal i teoretická díla.

Základní prvky. kopule, horizontála, římsy, vzdušnost, sloupy, pilastry (polosloup), arkády, balustráda (zábradlí na střeše), sgrafito (dvojbarevné omítky plus vyškrabávání), bosáž (plastická fasáda).

Použití perspektivy: Masaccio [mazáčo], Fra Angelico – mnich

Paolo Uccello, Piero della Francesca

Sandro Botticelli – zrození Venuše – typizovaný ženský obličej

Donatello – sochař, Lorenzo Ghiberti – rytec, zlaté dveře „od ráje“

Itálie – Cinquecento

Vrcholné období, centrum se přesouvá do Říma (za což se zasloužil Papež Julius II.)

Vasari – teoretik umění

Donato Bramante – architekt, započal přestavbu sv. Petra ve Vatikánu.

Michelangelo Buonarroti (David, Pieta, Mojžíš), Leonardo da Vinci, Raffael Santi, Titian, Veronese

V Evropě

Albrecht Dürer, Mathias Gtüneward

Lucas Cranach, Hieronymus Bosch [bosk], Hans Holbein – malíři

U nás

Zámek v Bučovicích – arkády ve třech stranách, Telč – renesanční domy

Manýrismus

Protáhlé tvary, pitoreskní výjevy.

Parmigiano, Tintoretto, El Greco (přezdívka)

Za Rudolfa II.

Bartolomeus Spranger, Adrien de Vries

Reformace

Příčiny:

- Reakce na společenskou krizi
- Krizový stav papežství – předchozí schizma, kdo má jakou moc => dospěli k rozhodnutí reformovat.
- Koncilní hnutí – má vyšší pravomoc než papež.
- Papalismus – neomylný je pouze papež

Cíle:

- Vrátit se k etickým zásadám křesťanství
- Odstranění světské vlády církve (aby nezasahovala do politiky a hospodářství).

První reformace:

- John Wycliffe + Iolardi
- M. Jan Hus, M. Jeroným Pražský
- Husitství v Čechách => první země, kde byly povoleny dvě vyznání (od roku 1436)

Druhá reformace – Německá

Německo bylo rozdrobené (knížectví), hlavní součástí říše římské.

Církev vlastnila asi 1/3 pozemků.

Největším kritikem se stal Martin Luther – převzal z Husitství spoustu prvků: odmítání odpustků, přijímání podobojí, proti odpustkům – nakonec jich bylo 95 (31. 10. 1517 je přibíil na vrata kostela, kde kázal).

Lev X. Prohlásil Luthera za kacíře, a chtěl teze zničit, jenže měl příliš mnoho stoupenců. 1521 byl pozván do Wormsu, shoval se na Wartburgu – přeložil zde Bibli do němčiny.

1522 – začal kázat – vznikla nová církev – Lutherská

Odmítal celibát, sám se oženil.

Liturgický jazyk = národní jazyk.

Stalo se náboženstvím v Dánsku, Norsku, Švédsku, Islandu, Uhersku, Sedmihradsku a dostalo se i do Českých zemí.

Luther: posláním reformace – přesvědčovat silou božího slova, nikoliv fyzicky...

Německá selská válka

Durynsko – Thomas Müntzer, poražení roku 1525 u Frankenhausenu – nedokázali se sjednotit – příliš mnoho programů (Heilbronský program, 12 artikulů).

Tyrolsko – Michal Gaismair – 1526 definitivní porážka

Münsterská komuna

Komuna = samospráva; 1534 - 1535

Vzniká zde velká nespokojenost, přichází sem sebevědomí měšťané (novokřtění) => vznik komuny, Jan Mathys a Jan z Leydeny vedli komuni.

Společný majetek, vojenská povinnost

Vytvoření protokomunistické diktatury, za rok obléhání byla komuna poražena.

Katalíci vs. protestanti

Svolání říšského sněmu do Špýru roku 1529 – hlasování o správnosti protestantství, Luther a spol protestovali – nelze hlasovat o věcech víry => protestanti.

Pro obranu vzniká roku 1531 Šmalkaldská jednota => 1546 – šmalkaldská válka (proti nim bojují Karel V. a Ferdinand I.) => Karel V. musel podepsat roku 1555 Augsburský mír – *curius regio, eius religio* – víra panovníka = víra občanů. => utvrdila se tím rozdrobenost Německa

Filip Melancthon

Švýcarsko

Bojovali o nezávislost, mělo problém se sjednotit (rozděleno na Kantony).

Huldrych Zwingli – z Curychu, kritizoval společnost, vycházel z Luthera, byl ale radikálnější, učení o transsubstanciaci (= přeměna) – je to jenom symbol. Každý má právo vzepřít se nespravedlivé vrchnosti (tzn. nežije podle Bible).

Jan Kalvín – odešel z Francie, od roku 1541 žil v Ženevě, založil zde Ženevskou republiku – žádné společenské privilegia. V čele republiky stála Konsistoř. Naprosto nekompromisní, je potřeba potrestat všechny, kdož nežijí jako oni, smyslem života je práce, aktivní a mravný život. Násilím můžeme svrhnout vrchnost, která nežije podle Bible. Predestinace (= předurčení) – projevuje se u během života.

Kalvinisté byli velmi fanatičtí (například upálení Miguela Serveta roku 1533)

Helvetská konfese = Calvinismus

Důraz na vnitřní zbožnost, prosazování národních jazyků, ospravedlnění revolucí.

Ve Skotsku (od roku 1560), Uhersko, Polsko, Porýní.

Francie – hugenoti

Anglie – puritáni (od čistý)

Velký význam pro osadníky v Americe – zásady jim pomohli se uchytit.

Protireformace

Reformace katolické církve

Papež Pavel III. - byl ochoten s protestanty diskutovat, i přesto nechal vzniknout Sanctum Officium - svatý úřad (tzn. Inkvizice).

1536 - Založení řádu Jezuitů Ignácem z Loyoly. Oficiálně až 1540, hlavní zásady:

- Neexistují hranice mezi státy - misijní cesty, často na to doplatili životem
- Jedinec neznamená nic. Jedině řád je důležitý
- Školský systém - veřejné zkoušky ze všech předmětů, i protestantské děti
- Divadelní představení

Pavel IV. - fanatický katolík, zahájil éru bojovného katolicismu

Tridentský koncil

1545 až 1563

Probíhal ve třech sezeních, trvalo to velmi dlouho, vzešli z toho zásady, některé jsou pořád platné.

Hovořilo se zde o oprávněné kritice katolické církve, která se týkala především života kněžstva, život papeže a dalších hodnostářů - musí se zpřísnit pravidla.

Zvítězila myšlenka, že nejvyšším postaveným je papež (nikoliv koncil), nehromadění církevních úřadů u jednoho člověka.

Credo (= věřím) - kněžský slib

Každý kněz musel projít biskupským seminářem

Šíření reformace

Od 14. století vznikali centralizované monarchie (v čele s knížetem, králem – moc zákonodárná, výkoná)

Od 16. století – panovnický absolutismus (byrokracie ve státním aparátu – úředníci = nižší šlechta)

Stavovská opozice vůči panovníkovi

Francie se postupně stala absolutistickým státem (základem položil Ludvík XI.) opora panovníků o :

- Profesionální armádu – placena z daní z hlavy
- Královská rada
- Úřednická šlechta
- Dvorská šlechta
- Měšťané

Vytváření jednotného trhu – vítáno ze strany měšťanů.

Stabilizace poměrů po roce 1453

Expanzivní politika => expanze do Itálie (zahájeno Karlem VIII.) - snaha potlačit moc papežů, Italská města se za účelem obrany spojila.

Benátská liga – papež, Miláno, Benátky, císař římský Maxmilián I.

Boj s Habsburky o Miláno – pokrevně příbuzní s rody v Milánu

Od roku 1519 – tlak na Francii ze dvou stran ze Španělska a Nizozemska

1515 - 1547 - František I. - posílil postavení krále, zvyšoval daně, chtěl aby měl oporu v měšťanstvu, tak jim umožnil městskou samosprávu => roste vliv městských parlamentů.

Proti Habsburkům se spojil s Turky, avšak byl roku 1525 poražen.

1547 - 1559 - Jindřich II. - oženěn s Kateřinou Medicejskou (kvůli bohatému věnu)

František II. - zemřel rok po svém nástupu

Karel IX. - jako regentka za něj vládla Kateřina Medicejská

Jindřich III. - kandidoval na polského krále, nakonec zavražděn

Hugenoti [igenoti]

Roste vliv reformace – při jeho prosazování hrají velkou roli hugenoti – jejich oporou jsou Bourboni (vedlejší královský rod).

Roku 1562 začínají náboženské války – řež katolické Ligy (Jindřich de Guise) a protestantské Unie (Jindřich Navarrský z rodu Bourbonů)

Krvavá lázeň ve Vassy – povraždění protestantů

Bartolomějská noc

Francie se rozdělila do dvou táborů, chtěli situaci urovnat a mělo dojít ke sňatku Jindřicha Navarrského s Markétou z Valois.

Katolíci štváli lidi proti Hugenotům.

23. 8. 1572

Atentát na admirála Coligna (noc po svatbě)– impuls pro ke vyvražďování Hugenotů

Zavražděno asi 3000 Hugenotů v Paříži (celkově asi 10000). Katolíci uzavřeli brány Paříže => nikdo nemohl utéct. Davová psychóza.

(Hugenoty poznaly podle oblečení – nosili tmavé, kvalitní oblečení)

Jindřich Navarrský přežil, jeho manželka Markéta z Valois ho ukryla.

Náboženské nepokoje pokračují.

Rod Bourbonů

Vymírá linie rodu Valoa => francouzským králem se stává Jindřich IV. De Bourbon.

Paříž ho neuznávala, protože byla silně katolická. Nechtěl dobít Paříž – konvertoval ke katolíkům - „Paříž mi za tu jednu mši stojí“.

1594 mu Paříž otevřela brány.

V roce 1598 vydal edikt nantský – náboženská svoboda pro všechny Hugeny.

Reformoval finanční správu, snížil daně, zavedl monetaristickou politiku (vývoz by měl převažovat nad dovozem), stavěl silnice, mosty, vodní kanály.

Kolonizace Kanady, podpořil nizozemskou revoluci

Měl spoustu dětí a dvě manželky (podruhé Marii Medicejskou v roce 1600)

1601 – syn Ludvík

Roku 1610 byl zavražděn – zřejmě katolíky.

Nastupuje jeho syn Ludvík XIII, avšak vládne za něj nejdříve Marie Medicejská

Roku 1614 se sešli naposledy generální stavy.

Politiku vedl kardinál Richelieu – hranice na severu Rýnem, na jihu Pyreneje.

Rusko v 15. a 16. století

Sousedé Rusi

Na západě Litva a Livonsko.

Na jihu sousedili s Tatary – vytvářeli státečky:

- Kazaňský chanát
- Nogojská horda
- krymský chanát
- Astrachaňský chanát

Na východě se mohli rozšiřovat na Sibiř – lov zvěře => obchod.

Ekonomika

Agrární země, zaostalá. Města mají zemědělský charakter

Votčina – po otci => dědičná

Poměstí – půda státu, kterou car (panovník) rozdělával mezi nižší šlechtu, ta mu zato sloužila – poměštíci => vždy na určitou dobu

Kožešiny, dřevo, potraviny.

Obchodní trasy:

- Moskva – Lublin – Krakov – Praha
- Moskva- Lublin – Poznaň – hanza

Novgorod, Pskov, Nižní Novgorod, Vladimir, Suzdal, Moskva

Pravoslavná církev – v 15. a 16. století se zde objevují pokusy o reformaci – končí neúspěchem:

- Posílení konzervativního křídla
 - Dogmata jsou naprosto nedotknutelná
 - Právo na světskou moc – cítili se nadřazení nad světské panovníky
 - Idea třetího Říma – jediná správná církev
- Roku 1589 – moskevský metropolita se stal patriarchou – neexistovala žádná vyšší autorita pravoslavné víry.

1533 - Ivan IV. Hrozný – vláda bojarů (=vyšší šlechta, protože nastoupil na trůn ve věku 3 let)

Roku 1547 se nechal korunovat 1. ruským carem. Titul si osvojili z Byzantské říše.

Reformy:

- Správní
- Právní
- Vojenská
- Hospodářské

Duma - stavovské shromáždění – *stoglav* – sto hlav

1552 - 1584 – dobyl Kazaň – Rusko získalo cestu k moři – tvrdé porušování

Výboje na západ – chtěl se dostat k Baltskému moři a snaha oslabit Livonsko – nejprve úspěch, později porážka od Lublinské Unie, roku 1582 končí válka mírem – Rusko ztrácí území.

Ivan IV. Obviňuje bojary z výsledků => snaha zlomit moc bojarů:

- Votčina nahrazena opričninou – zabavil půdu dal služební šlechtě – opriční vojsko. Bojaři

vysídlení na zemštinu (okrajová půda)

- Teror opričního vojska vůči obyvatelstva – pronásledování, popravy => přídomek hrozný
- Výsledky:
 - Hospodářský rozvrat
 - Základy samoděržavi – ruský absolutismus

1584 – 1598 – **Car Fjodor** – duševně zaostalý => regentská vláda Borise Godunova => zlikvidoval bojarskou opozici – Sujští, Bělští, Romanovci, Glinčtí). Založil Archangelsk roku 1584. Se Švédy uzavřel mír a tím získal přístav. Smrtí Fjodora vymírají Rurikovci.

1598 – 1605 – **Car Boris Godunov** – zvolili si ho někteří představitelé šlechty, největší podíl na tom, že se stal králem měla jeho sestra – manželka Fjodora. Předala mu vládu a stáhla se do kláštera.

Zavázal poddané více k půdě (vytváří se nevolnictví – tvrdší než v Evropě). Šlechtice, kteří se proti němu bouřili posílal do vyhnanství.

Hladomor v letech 1600 až 1603

Po jeho smrti nastávají obrovské zmatky:

Nastupovat můžou pouze děti z prvního a druhého manželství, děti z třetího manželství by neměly mít právo na trůn.

Lžidimitrij I. – údajně nezahynul, ale uprchl, dodnes není známé, odkud se vzal – vtáhl do rusko a vládl v letech 1605 – 1606.

Vadilij Šujský – zvolen bojary za cara, spléhal na pomoc Švédů => svrhli ho

Lžidimitrij II. – přichází, tentokrát zaručeně pravý, dimitrij 1608 – tažení na Moskvu a roku 1609 zabit.

Poláci se snaží o rozložení státu

1613 – bojaři si volí za krále mladičkého Michail Fjodorovič z rodu Romanovců, který se udržel až do roku 1918

Kopírování kultury a architektury z Byzantské říše, stanové chrámy – baňaté kopule. Postupný vliv renesance.

Polemiky o různých vědeckých a etických problémech.

Svod ruských letopisů – sběr letopisů (kterých bylo hodně) to jednoho díla

Azbukovnik – encyklopedie poznatků tehdejší doby

Domostroj – kniha, která obsahuje morální a náboženské zásady.

Humanismus

Vědecký a myšlenkový směr, název odvozen studia Divina – filozofie, atd... v renesanci důraz na studia Humana.

Snaha porozumět klasických jazyků – latina, řečtina

Vynález knihtisku – Johannes Gutenberg – po roce 1450, Čínané vynalezli knihtisk asi o 500 let dříve.

Základy politologie – vztahy mezi státy, Niccoló Machiavelli – dílo Vladař (Kníže) – vladař rozhoduje o všem a může použít všech prostředků k prosazení silného státu. Neměl by být zbytečně krutý => vyvolává bouře obyvatelstva.

Astronomie: Mikuláš Kusánský, Mikuláš Koperník, Johannes Kepler, Galileo Galilei, Giordano Bruno (nesčetně sluncí, nesčetně planet – bůh je součástí celého vesmíru – panteismus => upálen.)

Nizozemská buržoazní revoluce

Burgeis – francouzsky měšťan, podnikají

Nizozemsko nebylo jednotné, bylo zde 17 provincií (vlastní sněm, místodržící, vlastní privilegia).

Vlámové – Holland, Zeeland, Utrecht – na severu byli obyvatelé více nakloněni reformaci => luterství, kalvinismus, novokřtění.

Valoni – na jihu převažovali katolíci a v menší míře zde byli zastoupeni Luteráni – jazyk blízký Francouzštině, Brabant, Antverpy

Na jihu převažovala šlechta => půda byla obdělávána sedláky, obchod, manufaktury.

Severní pobřeží je chudší – stavba lodí a rybolov, vyráběly slanečky – celosvětový úspěch

Za Karla V. Habsburkové získali Nizozemí sňatkovou politikou. Připojeno ke Španělsku počátkem 16. století. Karel IV. potřeboval na politiku spoustu peněz => půjčoval si peníze => zastavil královské statky.

1557 – státní úpadek – **Filip II.** – zvýšil daně v Nizozemsku, prosazoval tam katolicismus, omezoval pravomoce.

Generální místodržící v Nizozemí – Markéta Parmská, rádcem byl kardinál Grandvelle.

Vznik opozice proti Španělům:

- Umírnění – většinou šlechta v čele s Vilémem Oranžským (narodil se protestantům, pocházel z chudobné rodiny, jeho bohatý strýc nabídl adopci za výměnu své víry, v dospělosti se stal opět luteránem), hr. Egmont (katolík), hr. Hoorn (katolík)
- Radikálové – většinou měšťané – spojili odpor proti Španělům s odporem proti katolíkům. Chtěli snížit daně, atd. => Španělé to neudělali => vzniklo obrazoborecké hnutí.

Španělé poslali do Nizozemska armádu – vstoupila do Nizozemska, zlikvidovala obrazoborecké hnutí a tak zahájila hrůzovládu (vovoda z Alby), vznikla *Rada pro nepokoje* (1568) – pronásledování všech proti státu, Španělům... => tresty smrti => vznikl přezdívkou krvavá rada.

Pronásledování bohatých, aby si mohli jejich majetek přivlastnit => nezáleželo jim na náboženství.

Nová daň alcabala – dvojnásobné zdanění veškerého zboží – při prodeji a při koupi.

1568 – útok Viléma Oranžského – musel se stáhnout, a chtěl sestavit větší armádu. V Nizozemsku vznikají partizáni (gézové) – přepadávali Španěly.

V severních částech – námořní gézové, používali přístavy v Británii. Filip II. pohrozil Angličanům => vypověděly gézy z přístavů => dohodli se na napadení přístavu v Brielle => dobyt v noci z března na duben 1572. => Vzpálá revoluce, do toho všeho přichází s novou armádou Viléma Oranžského => Alba odvolán. Krátce na to se 4 severní provincie osvobozeny.

Španělská armáda vydržována v Nizozemsku byla žoldnéřská => neměli na zaplacení => vydrancovali roku 1576 Antverpy => zničilo na dlouho dobu ekonomiku, vraždění obyvatelstva.

To vše jen pro majetek => vzniklo nové povstání proti Španělům - Bruggy, Brusel, Gent (Chent).

Nový místodržící don Juan D' Austria - zahájil vyjednávání s Nizozemci => výsledkem byl roku 1577 - **věčný edikt** - severní provincie se nehodlají připojit zpět, jižní nadvláda nevádí.

1579 - personální unie se Španěly s jižními provincie - Arraská unie

Reakcí na to byla Utrechtská unie (7 svobodných severních provincií) => roku 1581 byl vyhlášen nový stát - Haagská koalice - Spojené Nizozemí.

První buržoazní stát na světě (oficiálně stavovská republika, protože v čele stojí generální stavy a reprezentujícího místodržícího).

Státním náboženstvím je kalvinismus, avšak jsou tolerantní vůči ostatním => přicházejí sem pronásledováni z jiných zemí, většinou měšťané, učenci.

Roku 1602 - založili východoindickou společnost

Roku 1621 - založili západooindickou společnost - roku 1626 založili Nový Amsterdam - dnešní New York.

Uznán jako samostatný stát 1609; 1648

Nové ekonomické prvky

Pěstování nových plodin - ze zámoří

Nové typy podnikání

Manufakturní výroba - uplatnění dělby práce => zvýšení výroby => výroba pro trh => tržní hospodářství - to klade důraz na dopravu a finance.

Roste vliv financí a spolu s nastupujícím tržním hospodářstvím vedou ke vzniku kapitalistického způsobu podnikání.

Nástup kapitalismu prohloubil rozdíly mezi bohatými západními zeměmi a zeměmi východními.

Nejrozvinutějším odvětvím manufakturní výroby byla výroba textilu - soukenictví.

Vzestup Habsburků

Opatřili si rodokmen, ve kterém jsou pokrevně spojeni s Karel Velikým.

1477 – spor Fridricha III. Habsburského s Ludvíkem XI. O Burgundsko

Fridrich získal část Burgundska – Nizozemsko – jeho synové zdědili:

- Karel V. Získal Španělsko, Nizozemí, kolonie v Americe
- Ferdinand I. - Čechy, Uhersko, Rakousko

Reconquista

1469 – sňatek spojující dvě Španělská království, 1479 – Ferdinand se ujal vlády v Aragonii

Oporou Ferdinanda II. Aragonského – Hídalgové (nižší šlechta) a města.

Opora Habsburků o Grandi (= vyšší šlechtu)

1520 – 1521°- povstání komunerů – Toledo

Chtěl získat itálii – sacco di Roma – 1527

Hospodářský úpadek

Neúspěšný boj s protestanty

1555 - Augsburský mír => to ho vzalo => Karel V. se vzdal moci ve prospěch svého syna Filipa II. a Ferdinanda I., který se stal císařem římským.

1556 – 1598 - Filip II. - Netolerantní fanatik, chybí koncepce hospodářské politiky, vysoké daně, oporou mu byla armáda. Chtěl ovládnout Anglii. Porážka Angličany v La Manche roku 1588.

Anglie v 16. století – reformace

1485 - 1509 - Jindřich VII. - po válce růží - opíral se o vrstvu yeomani (slušný pozemkový majetek, byli hospodářskou i politickou oporou Anglie)

Gentry - venkovská šlechta, neurození majitelé půdy => vzniká vrstva nové šlechty.

Hvězdná komora - soudní instance - právo soudit politické přečiny.

Král uděloval šlechtické tituly dle poslušnosti.

1509 - 1547 - Jindřich VIII. - byl druhorozený, byl vzdělaný, jeho prvorozený bratr zemřel dříve, než se dostal na trůn.

Správní systém: farnost, hrabství, Parlament - dolní sněmovna (volby z hrabství). Horní sněmovna lordů.

Způsoby podnikání - obchod, obchod s vlnou (=> ohrazování - zabírání obecní půdy - nelíbilo se chudším) a stavba lodí.

Kardinál, arcibiskup Thomas Wolsey, Kateřina Aragonská, Thomas More, Thomas Cranmer (duchovní) Thomas Cromwell (dílo Utopie (= nikde) - popisuje fiktivní dokonalou společnost).

Zvláštní rysy reformace: nebyla chápána jako odboj proti katolicismu, majetku církve se chtěl zmocnit král, potřeboval mít mužského potomka - toho mu Kateřina nedávala - chtěl se s ní rozvést - způsobilo by to problémy, pocházela ze Španělska (velice propojeno se katolickou církví). Papež to nechtěl dovolit => Thomas Cranmer spolu s Thomasem Cromwellem vymysleli, aby se odtrhli od katolické církve a založil Anglikánskou církev.

1533 - oddělení anglikánské církve.

1534 - Act of Supremacy - oficiálně je založena nová anglikánská církev.

Manželky: Kateřina Aragonská (uvězněna), Anna Boleynová (popravena), Jana Seymourová (porodila mu syna Eduarda VI., umřela po porodu), Anna Klévká (svatební obřad proběhl, vzala nakonec vzala odstupné a rozvedli se), Kateřina Howardová (popravena za cizoložnictví), Kateřina Paarová (pečtovatelka, přežila ho).

Eduard VI. - nastoupil v 10 letech => regentská vláda lorda Somerseta. Byl slaboučký 1553 zemřel.

Marie Tudorovna - katolička, perzekuce nekatolíků (=> Marie I. Krvavá (Bloody Mary)). Zemřela v roce 1558

Alžběta I. Anglická - snažila se udržet mír a stabilitu, nechtěla se vrátit ke katolické církvi, nechtěla se stát závislá na Španělsku. Nové druhy podnikání - námořní obchod, vlnářství - zpracování vlny - v oblasti na severozápadu Anglie. Podpora Hugenotů a gézů.

Soupeřila se Španělskem (Filip II.)

Doba rozkvětu Anglie:

- Erasmus Rotterdamský - uchýlil se do Anglie
- sir Walter Raleigh - námořní plavby do Ameriky - pokusil se založit Virginii
- 1603 ho nástupce Alžběty nechal zajmout, věznit a pak popraven
- Přivezl tabák a kouřil
- William Shakespeare
- Nadčasové hry, dodnes hrány
- Na malířství měli vliv Nizozemci - Hans Holbein, architektura ovlivněna Francouzi

Nástup Habsburků na český trůn

1526 – 1564 - **Ferdinand I. Habsburský**

České stavy volí nového krále – vybírají z asi 10 zájemců. Nakonec zvolili Ferdinanda I. - slíbil, že bude sídlit v Praze, úředníky bude jmenovat se souhlasem českých stavů.

V Uhersku měl Ferdinand problém s Janem Zápoľským – podpora nižší a střední šlechty. Vyšší šlechta podporovala Ferdinanda. Oba dva byli zvoleni za Uherského krále => boje mezi sebou

1547 – Uhersko rozděleno po velké vpádu Turků – zůstalo území horních Uher (dnešní Slovensko), a území západně od jezera Balaton.

Budínský pašalík

Sedmihradské vévodství – formálně nezávislé, avšak ve skutečnosti velká závislost na Turcích.

Dvorský řád – nejvýznamnější osobou je panovník. Ferdinand I. Vytvářel systém úřednické vlády. Byrokratizace správy – do úřadů jmenoval své věrné. Pokus o centralizaci moci – vytvoření orgánů dvorní rady, dvorské komory, tajné rady – řídili vnitřní chod státu, mezinárodní politiku.

Vznikl 1. protihabsburský odboj

1546 – 1547 - Šmalkaldská válka => svolání zemské hotovosti – mizerné vojsko, byl nucen sestavit vlastní vojsko, především ho zaplatit.

Po jeho odtáhnutí do Německa svolávají stavové sněm v Praze – hodlají omezit Ferdinanda.

Katolíci ve šmalkaldské válce vítězí – Ferdinand se vrací jako vítěz – většina šlechticů a měst mu projevují věrnost.

1547 - Bartolomějský sněm – svolal král, na začátek popravil pár lidí => stavy mu pak už jen ustupovali. Potvrdil jsi:

- Že král může svolávat sněmy a obsazuje zemské úřady
- Královská města nemají třetí hlas na zemském sněmu => ekonomická a politická katastrofa.
- Dědicové mohou být přijati za krále za vlády předchůdce
- Perzekuce (= pronásledování) členů Jednoty bratrské

Počátek rekatolizace

1556 jezuité v Praze

1562 postaveno Klementinum – barokní budova

1564 obnoveno pražské arcibiskupství

Papežští nunciové (= vyslanci) začali sídlit v Praze

1566 založena jezuitská kolej v Olomouci

1564 – 1576 - **Maxmilián II.** - tajné sympatie k luterství, neúspěšné boje s Turky, komplikovaný vztah k papeži (kvůli luterství). Vcelku neúspěšný panovník.

1575 - **Česká konfese** – spojení českých stavů – vytvoření společného politického-náboženského programu. Novoutrakvisté, čeští bratři, luteráni – k vyznání by neměl být nucen ani poddaný. Maxmilián II. potvrdil konfesi jen ústně, ve Vídni hned odvolal.

1576-1611 - **Rudolf II.** - od roku 1583 se Praha stala sídelním městem (kvůli přílišnému vlivu matky). Byl ortodoxní katolík. V Čechách v jeho době žilo asi 15% katolíků (ale za to vlivní šlechticové).

Vzniká španělská strana:

- Jaroslav Bořita z Martinic
- Vilém Slavata z Chlumu
- Karel z Lichtenštejna

- Albrecht z Valdštejna

Stavovská opozice - protestanti:

- Karel st. Ze Žerotína
- Václav Budovec z Budova
- Petr Vok z Rožmberka

Situace v Uhrách

1593 - 1606 - Turci plení Uhry.

Rudolf II. se pokusil o protireformaci => necitlivý zásah => vzniká 1. protihabsburský odboj roku 1604. Vzniká velká armáda => Rudolf nechal Matyáše vyjednávat mír, avšak ten byl velice nevýhodný (náboženský mír...).

1607-1608 - proti Rudolfovi II. vstupují do odboje rakouských, uherských a moravských stavů.

Matyáš sliboval Rakušanům a Moravanům výhody, když ho uznají panovníkem =>

25. 6. 1608 - Libeňský mír - Rudolf II. se vzdává vlády nad Moravou, Lužicí a Slezskem. Této složité situace využívá Česká konfese => Rudolf II. podepisuje 9. 7. 1609 Rudolf majestát - náboženská svoboda bez ohledu na stav. Vznik 30 dohlížitelů (defenzorů) - dohlíží na dodržování majestátu (šlechta vyšší, šlechta vyšší, měšťané).

Rudolf II. - mecenáš - stavební a umělecký rozvoj Prahy. Zval do Prahy alchymisty (John, Dee, Edward Kelly, Tadeáš Hájek z Hájku - objevil supernovu, Johannes Kepler, Tycho de Brahe).

Rozsáhlé Rudolfovy sbírky - vědecky uspořádány

Malíři: Bartolomeus Spranger, Hans von Aachen, Arcimboldo.

Sochař: Adrien de Vries

Nebyl ženat, děti měl nemanželské

1610 - vpád pasovského biskupa do Čech, s cílem zrušit majestát, potlačeno roku 1611, avšak české stavy donutí Rudolfa II. k abdikaci. Roku 1612 v Praze zemřel.

České stavovské povstání

1611-1628

Matyáš získává od roku 1612 titul císař římský. Přesídlil do Vídně, v Praze nechal zemskou vládu v čele s místodržícími.

Protireformační politika, snažil se dosazovat do vyšších postů katolíky.

Neměl potomka => sešli se rakouští a španělští Habsburkové, aby podepsali roku 1617 Oñatovu smlouvu - španělští Habsburkové nemají nárok na trůn => vybrán Ferdinand Štýrský.

1617 zemský sněm - hlasování o budoucím králi => přijat Ferdinand Štýrský (nebyl zvolen, pod nátlakem).

Broumov, Hroby - porušování majestátu => defensoři svolali na březen 1618 do Prahy sjezd nekatolických stavů - byly zavřeny nekatolické kostely, jeden dokonce zbourán.

Další sjezd 21.5. v Karolinu (radikálové Thurn, Budovec, Albert Jan Smiřický) - usnesli se, že největší vinu na porušování majestátu mají místodržící => půjdou na pražský hrad jednat s místodržícími.

23. 5. 1618 - 3. pražská defenestrace - Jaroslav Bořita, Vilém Slavata, Fabricius - přežili, spadli na svažité terén.

24. 5. 1618 - svržen král Matyáš, zemská vláda 30 direktorů (Václav Vilém z Roupova, Jindřich Matyáš Thurn). Připojily se Lužice a Slezsko. Morava neutrální - Karel st. Ze Žerotína nevěří v úspěch povstání.

Cíl odboje - přerozdělení moci ve prospěch nekatolíků.

Chyby: spoléhají na zahraniční pomoc (Kalvinistická unie, Nizozemí, Uhersko)

20.3. 1619 - zemřel Matyáš.

Květen 1619 brněnský převrat - Karel st. Ze Žerotína byl nahrazen Ladislavem Velenem ze Žerotína.

Tažení na Vídeň pod vedením Thurna - vítěz nad armádou Ferdinanda Štýrského

31. 7. 1619 - schází se generální sněm zemí Koruny české - ustanovují se jako Konfederace - jednota, svobodná volba panovníka. Konfедераční ústava - zásada rovnosti, velice demokratická => přidali se k ní i stavy z Rakouska. Sesadili Ferdinanda II. Štýrského.

26. 8. 1619 - za krále zvolen Fridrich Falcký - účastnil se volby císaře o dva dny později, hlasoval pro Ferdinanda II.

V lednu 1620 se připojila k odboji i uherská opozice - pod vedením Gábora Bethlena)

1620 - obrat díky Maxmiliánovi Bavorskému - hlavou katolíků v Německu => dal císaři peníze, naverboval pro něj armádu => ústup do Prahy.

V roce 1619 - stavovské vojsko opustilo Čechy => toho využívá Buquoy - zahájil tažení => Moravské vojsko se muselo rychle stáhnout => porážka stavovské armády u Záblatí. Ustupují k hlavnímu městu => chyba =>

8. 11. 1620 - bitva na Bílé hoře - velmi krvavá, část armády, která se chtěla přesunout na jiné stanoviště, mysleli si, že je to ústup.

Císařští obsadili Prahu => začalo zatýkání členů opozice, konfiskace (získal na tom třeba Albrecht z Valdštejna). Vrcholem byla 21. června 1621 - staroměstská exekuce - poprava 27. představitelů odboje (pouze 3 pánové: Václav Budovec z Budova, Kryštof Harant). Popravčí Jan Mydlář.

Násilná rekatolizace, univerzita pod dohledem jezuitů, zrušen Majestát. Přichází rody z Německa a Itálie - kupují levný konfiskovaný majetek.

1624 - mandát vypovídající nekatolické duchovní, na Moravě 1625.

1627 - vypovězení nekatolíků stavové, na Moravě 1628 - celkově 150000 emigrantů.

Obnovení zřízení zemské - Čechy 1627, Morava 1628 - Český trůn je dědičně Habsburků,

panovník je hlavou moci zákonodárné a soudní, úředníci jsou odpovědní jen králi. Jediným povoleným náboženstvím je katolické. Němčina je zrovnoprávněna s češtinou – němčina začala vytlačovat češtinu. Vláda má sídlo ve Vídni. Základy absolutismu

Kultura doby předbělohorské

Renesanční architektura: zámek Losiny, letohrádek Hvězda

Vzdělání: cestování po Evropě.

Jazyk a literatura: Jan Blahoslav, Jiří Melantirch z Aventina, Daniel Adam Veleslavín, Pavel Skála - historická díla, Pavel Stránský, Václav Vratislav z Mitrovic - cestopis, literátská bratrstva.

Věda: Tadeáš Hájek z Hájku

Hudba: Kryštof Harant z Polžic a Bezdrůžic

Třicetiletá válka

Prvním velkým evropským konfliktem v letech 1618 až 1648 (můžeme ji dělit podle různých kritérií).

Příčiny:

- Náboženské – z počátku boje protestantských zemí proti katolickým
- Hospodářské země – protestantské země byli většinou vyspělejší. Habsburkové si dělali nárok na další území.
- Společenské – jiné řešení různých problémů

Strany:

- Španělští a rakouští Habsburkové, papež, podpora Polska
- Nizozemsko, Anglie, Francie, Dánsko, Švédsko

Problémy v Říši římské:

- Calvinistická Unie – kurfiřt Fridrich Falcký
- Katolická liga - Maxmilián Bavorský
- Luteráni – saský kurfiřt Jan Jiří

Válka česká

Podstatou sporů jsou stavovská práva a náboženské otázky.

Saský kurfiřt na straně císaře (císař mu slíbil Lužici).

Stavové získali pomoc jen od Jakuba I. a Nizozemců. Avšak na vybudování žoldnéřské armády to nestačí.

Končí bitvou na Bílé hoře (viz České stavové povstání).

Válka falcká

1621 – 1623

Císařská armáda v čele s Johannem Tillem a pomocí Španělů obsadila Falc.

Morava – Jan Jiří Krnovský + Valaši. Pokračuje uherský odboj, avšak Gabriel Bethlen uzavírá s císařem roku 1622 příměří.

1623 – Bavorsko získalo kurfiřtskou hodnost.

Válka dánská

1625 – 1629

Nizozemci hledají spojení: Dáni, Luteráni (severní Německo), Fridrich Falcký, Gabriel Bethlen. V prosinci roku 1625 se sešli v Haagu – vznikla tak Haagské koalice proti Habsburkům. Vedením války byl pověřen dánský král Kristián IV.

Císaři nabídl pomoc Albrecht z Valdštejna – slíbil mu armádu na vlastní náklady – armáda 90000 mužů – oblékl je,...

V bitvě Mansfelda a Valdštejna u Dessavy roku 1626 poráží Mansfelda a stahuje se do Slezska a na Moravu.

Bitva u Lutteru v srpnu 1626 – císařský Tilly porazil Kristiána IV.

1627 – Valdštejn zlikvidoval zbytky armády na Moravě => tažení do Německa => úspěšné, Valdštejn získal území Meklenburska, Pomořanska. Císař ho jmenoval vévodou.

1626 – 1627 – Valdštejn potlačil povstání v Kouřimi. Potlačil i hnutí Valachů, kteří se bouřili proti

zvýšeným dávkám.

Císař Ferdinand II vydal roku 1629 restituční edikt – návrat majetku církvi. Byl uplatněn pouze na územích českých zemí a Rakousku.

Kristián IV. byl zatlačen s vojskem až na Dánské ostrovy => jednání o míru v květnu 1629 – Lübecký mír – Dánové nesměli podporovat severoněmecké protestantské státy, oplátkou za to jim bude ponechána vláda nad Dánskem.

Nepokoje na území Francie – snaha potlačit Hugenoty, což bylo nakonec úspěšné.

Mantova válka - Itálie

Švédové versus Rusové

Valdštejn byl nakonec propuštěn z císařských služeb – díky vlivu Maxmiliána Bavorského.

Švédská válka

1630 – 1635

Švédové se přidávají na stranu protestantů a pod vedením krále Gustava II. Adolfa postupují Německem. Sasové se stali jejich spojenci, taktéž Braniborsko.

Roku 1631 obsadili Švédové Čechy a Prahu. Téhož roku zvítězili roku 1631 u Breitenfeldu => proniká až do Bavorska. Všude nechávají svou posádku, aby zajistili bezpečnost.

Tilly umírá roku 1632 na smrtelná zranění. Císař musel povolát Valdštejna, dal mu ještě větší pravomoce. Valdštejn začal válčit tak, aby z toho měl sám prospěch, začal vyjednávat s protistranou (Čeští exulanti, Švédové).

16. listopadu 1632 se odehrála bitva u Lützenu: Valdštejn proti Švédům – náhodnou střelou byl zabit Gustav II. Adolf. Valdštejn místo toho, aby Švédy dorazil, ustoupil.

Gustav II. Adolf neměl mužského potomka, ale nedospělou dceru Kristínu → vláda Axela Oxenstjerna (kancléř).

Valdštejn bojoval s vojsky tak, aby Švédové nikdy výrazněji neprohráli.

Maximilián očerňuje Valdštejna u císaře => nakonec ho přesvědčí k vraždě, která se stala 25. února 1634.

Švédové poraženi v září roku 1634 u Nördlingen, v důsledku toho začali Sasové vyjednávat s císařem, Braniboři taktéž => uzavřen separátní mír 30. 5. 1635 v Praze. Císař se vzdal Horní a Dolní Lužice.

Švédsko-francouzská válka

1635 až 1648

Kardinál Richelieu vypověděl válku Habsburskům.

Spojenci císaře jsou Sasové a Braniboři.

Švédové se vylodili na severu Německa, už v roce 1639 se ocitají na severu Čech. Směřovali na Vídeň.

V září 1643 poprvé oblehl Lennart Torstenson Brno, avšak bylo to pouze týdenní obléhání, pak odjel pomáhat do Německa.

1644 – Jednání o míru v Münsteru a Osnabrücku – zdlouhavá jednání.

Olomouc Švédové obsadili roku 1645.

6. 3. 1645 – bitva u Jankova – vyhráli Švédové a chtěli pokračovat dále na Vídeň → přes Brno.

4. 5. 1645 až 23. 8. 1645 – druhé Švédské obléhání Brna. Na obraně Brna se podílel Louis Raduit de Souches [suš] (pochován u sv. Jakuba). Zapojení studentů jezuitské koleje do obrany města – páterem jezuitské koleje byl Martin Středa. Pluk Ogilvy – obrana Špilberku.

24. října 1648 – vestfálský mír (podle místa obou měst). Švédové chtěli návrat poměrů do roku 1618, avšak protlačili až rok 1624 – tedy po Bílé hoře.

1648 - další vpád Švédů vedenými Königsmarkem - vydrancovali Rudolfovi sbírky v Praze.

Výsledky vestfálského míru

Habsburkové neuspěli v získání zbylých území Svaté říše římské. Dosáhli absolutismu v Českých zemích a v Rakousku.

Francie získala území Alsaska a Lotrinska - přírodní hranici tvoří Rýn

Švédové získali ústí řek Odry, Labe, Vezery => oslabení německé ekonomiky. Budováno vnitrozemské obchodní středisko v Braniborsku, dnešní Berlín.

Musel být odvolán restituční edikt - zůstal platný pouze v Českých zemích.

Území navráceno potomkům Fridricha Falckého.

Nizozemsko uznáno jako nezávislý stát, stejně tak Švýcarsko.

Úbytek obyvatelstva - přibližně 1/3 obyvatel. V Čechách žil 1 milion lidí, na Moravě jen 0,5 milionu lidí. Některé vesnice byly zcela zničeny a už nebyly obnoveny.

Půda byla prodávána německé šlechtě => další vlna německých kolonistů.

Zvyšování daní - chce stejné zisky s menším počtem obyvatel, úbytek obyvatel činil průměrně 30%.

Anglická buržoazní revoluce

Stuartovci na anglickém trůnu, tedy mezi lety 1603 až 1688.

Jakub I. Stuart – 1603 – 1625 – byl synem Marie Stuartovny. Vybrala si ho jako nástupce Alžběta I. Anglická. Podporoval obchod, velkou konkurencí byli Angličanům Nizozemci. Vytvářel státní monopoly (sůl, víno, mýdlo – stále potřebované produkty). Byl oblíben, avšak byl také kritizován za malou podporu Fridrichu Falckého (mohli by tak snadno proniknout do pevninské Evropy).

Karel I. – 1625 – 1649 – spor o moc s parlamentem, roku 1629 parlament rozpustil a nastává absolutismus. Podporovala ho vysoká šlechta, biskupové, některé obchodní společnosti. Opozicí jsou mu puritáni (kritika zesílila od 30. let) – kritika jeho rozmařilého života, hony, honosné oblékání, pořádání divadelních představení.

1639 – povstání ve Skotsku – Skotové byli katolíci nebo kalvinisté, nedařilo se zde prosadit Anglikánskou církev. Vytvořili armádu => vytlačilo anglické vojsko až na území Anglie.

1640 – Král potřeboval nové peníze => svolal parlament (pro vytvoření nových daní), parlament mu začal klást požadavky => zrušil ho, z toho název krátký parlament. Po pár týdnech musel parlament svolat znovu.

1640 – 1653 – období dlouhého parlamentu.

1. období anglické buržoazní revoluce

1640 – 1642

Odehrává se pouze na půdě parlamentu. Král musel parlamentu ustupovat. Král si všiml rozporu mezi poslanci => 4. ledna 1642 chtěl zatknout pět hlavních radikálních představitelů parlamentů. Vstoupil tedy spolu s ozbrojenci → nastávají bouře v parlamentu, ty se přenesly do Londýna a král radši uprchl do Oxfordu.

2. období

1642 – 1649

22. srpna 1642 Karel I. Vyhlásil parlamentu válku (po naverbování armády) => nastává občanská válka.

Lord Essex – nechtěl krále zlikvidovat => byl nahrazen Fairfaxem a Oliverem Cromwellem.

Cromwell provedl reformu – všichni vojáci prošli vojenským výcvikem, rozuměli rozkazům, znali pravidla pro ústup. Cromwell povyšoval podle odvahy, nikoliv podle stavu. **New Model Army**

2. července 1644 bitva u Marston Moor – král je vytlačován do Welsu.

Bitva 14. června 1645 u Naseby znamenala konec krále.

Diferenciace puritánů

Presbyteriáni – umírnění, pro dohodu s králem, bohatá šlechta a buržoazie.

Independenti – král se má podrobit parlamentu, obchodníci a majitelé manufaktur – Cromwell

Levelleři – politická práva pro „nezávislé“ (má nemovitý majetek) muže, střední městské a venkovské vrstvy.

Diggeři – nejradikálnější, chudina, politická a majetková rovnoprávnost

1647 uprchl Karel I. do Skotska – rozpoutal tak 2. občanskou válku.

Independenti vyloučili presbyteriány z parlamentu (záminkou jim byla občanská válka) – Kusý parlament (do roku 1653).

Soud s králem => 30. ledna 1649 byl Karel I. Popraven. Do poslední chvíle věřil, že se mu parlament musí omluvit.

3. období

1649 - 1660

19. května 1649 - parlament vyhlásil Commonwealth (= zřízení, které mělo mít republikánské znaky), avšak odpovídá to spíše vojenské diktatuře.

Cromwell tvrdě vyžadoval poslušnost => potlačil povstání levellerů a diggerů.

1649 - 1652 - dvě výpravy do Irska => Irsko připojeno k Anglii. Angličané neuznávali Irskou šlechtu, nutili jim anglikánskou církev.

1651 Zákon o mořeplavectví (navigační akta) - omezuje dovoz z pevninské Evropy - především Nizozemska. Zákaz dovozu přeprodaného zboží. Tedy zboží se mohlo do Anglie dostat na Anglických lodích nebo lodích zemí, které dané zboží vyrobily.

Parlament se nechal podplácet, jeho úroveň klesala => 1653 nechal Cromwell rozehnat parlament.

Cromwell se nechal prohlásit lordem protektorem a vzhledem k tomu, že za ním stála armáda, nastává diktatura.

Sešel se nový parlament, vydána nová ústava, konsolidace poměrů. Celkový hospodářský růst za vlády Cromwella.

Zahraniční politika zaměřená proti Habsburkům.

1658 Cromwell zemřel, jeho syn převzal jeho funkci, ale nepodařilo se mu udržet diktaturu, vypukl chaos. Začali jednat se Karlem II. (syn Karla I.) => výsledkem jednání byla brebská deklarace.

Brebská deklarace - král nebude pronásledovat účastníky revoluce, bude uznávat a dodržovat ústavu.

Restaurace Stuartovců

Karel II. - 1660 - 1685 - všeobecná amnestie (vyjma lidí, mající na svědomí jeho otce - tedy exhumoval a oběsil Cromwella).

1661 - Clarendonův kodex

1666 - požár Londýna - postaven nový Londýn v barokním duchu

Jak se situace uklidňovala, začal pomalu měnit Anglii na absolutismus. Avšak zasáhl parlament => musel roku 1679 podepsat zákon Habeas Corpus (na ochranu osobnosti) - nikdo nesmí být uvězněn, aniž by mu bylo sděleno obvinění.

Karel II. neměl legitimního potomka

Jakub II. - 1685 - 1688 - mladší bratr Karla II. Chtěl obnovit absolutismus a katolicismus => vyvolalo odpor, radši Anglii opustil.

Slavná revoluce

1688 - 1689

Jednání s Vilémem III. Oranžským o podmínkách za nichž by se stal králem => 30. června 1688 - Listina práv

13. února 1689 - Vilém III. Byl korunován králem. Anglie se tak stává konstituční monarchií.

Anna Anglická - 1702 - 1714 - roku 1707 - sloučen anglický a skotský parlament => Království Velké Británie.

Revoluce umožnila podnikat buržoazii, Anglie se tak stala nejvyspělejším státem Evropy - předstihla Nizozemsko.

Absolutismus a Parlamentarismus

Anglie

Bill of Rights – listina práv – rozhodující je parlament – král nesmí bez parlamentu vyhlašovat zákony, vybírat daně, udržovat vojsko. Do dolní sněmovny s volbami.

Tyrové – konzervativci – zájmy venkovské šlechty

Whigové – liberálové (svoboda podnikání) -

Vláda závisela na parlamentní většině, menšinová strana – právo a povinnost kritizovat vládu, má navrhnout jiná řešení.

Částečně zrušena cenzura => noviny => veřejné mínění

Volební právo – jen menšina majitelů půdy

Nebylo tajné volební právo – problémové; až od 19. století.

Středověké rozdělení volebních obvodů

Jiří I. Hannoverský - 1714 - 1727 - neuměl Anglicky => vláda si vybrala prvního ministra = zástupce krále, komunikuje s vládou.

Robert Walpole - 1721 - 1740 - první první ministr - z vrstvy whigů

Vzniká občanská společnost, parlamentní demokracie

Francie v 17. až 18. století

Ludvík XIV. -1643 – 1715 - nastoupil v pěti letech → vláda Julese Mazarina, tomu se podařilo odstranit vyšší šlechtu, prováděl reformy prospívající měšťanům. Po jeho smrti byl systém již absolutistickým státem. Rozhodoval o všem, všichni byli jeho poddanými.

Omezoval samosprávu jednotlivých provincií – centralismus – soustřeďování moc do rukou krále → byrokratizace – úředníci jmenovaní králem, jsou státem placeni.

Úředníky byli měšťané a nižší šlechtici, řídí se heslem „jeden Král, jeden zákon, jedna víra“

Roku 1685 zrušil edikt nantský → Francii opustilo asi 200 tisíc lidí – především měšťanstva a podnikaví lidé, inteligence.

Nechal si říkat král slunce, nechal postavit Versailles, pořádal časté slavnosti. Nechal vybudovat hraniční pevnosti.

Tehdejší francouzská armáda byla nejpočetnější v Evropě – doživotní služba, vysoký žold, moderní zbraně (Bayonne).

Válečné výboje – proti Habsburkům – chtěl dosáhnout přirozených hranic → válka proti Nizozemsku.

1667 – 1697 – války proti Habsburkům

1667 – 1668 – devoluční války

Z válek většinou získal méně, než očekával. Financování armády je náročné, daně už téměř nelze zvýšit → nový daňový systém – Merkantilismus (Jean-Baptiste Colbert) – větší vývoz než dovoz – clo na dovážené zboží, podpora domácího průmyslu, podpora koloniálního podnikání – Kanada, Louisiana, Madagaskar, přední Asie. Zákaz vývozu drahých kovů.

Na náklady císařského dvoru to však nestačilo

1701 – 1713 – Roku 1701 zemřel poslední španělský Habsburk, neměl mužského potomka – nárok si dělali Francouzi i Rakouští Habsburkové. Anglie nemohla dopustit vznik tak velkého mocenského celku – získá Gibraltar – mír z roku 1713 je kompromisem – Španělským králem se stal Filip V. z Anjou, ovšem za předpokladu, že nikdy nedojde ke spojení Francie a Španělska.

Karel VI. - 1714 – podepsal mír v Rastattu – Rakouským Habsburkům zůstalo Milánsko, jižní Nizozemí, Sardinie. Gibraltar pro Angličany.

Ludvík XV. - pravnuk Ludvíka XIV. - vláda regentská

Do roku 1683 jsou problémem Turci, roku 1683 byli poraženi u Vídně.

Rusko

Řada problémů – nepřístupnost k moři, snahy ovládnout Ukrajinu.

1654 – Východní Ukrajina byla připojena k Rusku

1667 – Východní hranicí se stává Dněpr → tedy další rozšíření

Pomoc Kozáci – válčili na koních, atam – představitel kmenu

Roku 1680 se dostali Rusové k Čínským hranicím → 1689 – jednání o pevné hranici s Čínou → Něrčinsk – konec vpádů kočovníků do Evropy. Kamčatka.

Car **Petr I. Veliký** – vzdělaný člověk, studijní cesta do západní Evropy, prý se nechal zaměstnat v manufaktuře, aby věděl, jak fungují. Jeho prvořadým cílem bylo dosáhnout baltického pobřeží.

Využil situace → spojil se s Poláky a Dány a Sasy proti Švédům → severní válka 1700 – 1721 – Švédové nejprve vyhrávali (v čele s Karlem XII.) → hluboký průnik.

Petr I. začal stavět roku 1703 Petrohrad – původně vojenskou pevnost u ústí Něvy – začal stavět námořnictvo.

Švédové se postupně vyčerpali – roku 1709 byli Švédové poraženi u Poltavy, koalice byla úspěšná, Rusové získali roku 1721 záliv Řižský a Finský záliv.

Reforma armády – loďstvo, do armády přijal jízdu – Kozáky

Hospodářská reforma – zakládání manufaktur, na venkově vznikají nevolnické manufaktury, stavba lodí, největším vývozcem železa v Evropě. Zval do Ruska cizí řemeslníky.

Petr I. Vytvořil senát jako poradní sbor, šlechtici museli sloužit v armádě, později jako úředníky

Rozdělení na gubernie. Pravidelné sčítání obyvatel

První tiskárna → noviny, překlady

Akademie věd, oblékání ruské šlechty.

Kateřina II. Veliká – 1762 – 1796 – nemá ruský původ, dopisovala si s Voltairem – s osvícenských ideálů nic nepoužila, vládla totiž absolutisticky. Svého manžela (Petra III.) nechala zavraždit a později popraviti.

1773 – 1775 vypuká povstání nevolníků – Jemeljan Pugačov – nakonec potlačeno

Kateřina II. pokračuje v reorganizaci státu, dosáhla pobřeží Černého moře. Rozšiřuje se počet manufaktur.

Prusko

Východní Prusko – původně území řádu. Stalo se lénem Polských králů roku 1526. Albrecht Hohenzollern

Západní Pomořany – u Baltského moře, připojeny 1648 k Braniborsku

Braniborsko – 1417 prodal Zikmund Lucemburský Hohenzollernům

Fridrich Vilém – Velký kurfiřt – posiloval pozici panovníka,

Za **Fridricha I.** V roce 1701 získal titul Pruský král od Leopolda I. Habsburského.

Podpora kultury – univerzita v Halle.

Fridrich Vilém I. - 1713 – 1740 – luteránem => odmítal vše co nás odvádí od víry (kulturu,...) budoval silnou armádu, velice dobře vyzbrojená – nikdy ji však nepoužil pro útoky).

V armádě panovali velice tvrdé tresty, **militarismus**.

Junkeři – pruská šlechta, nejvýznamnější funkce v armádě, vlastnila velkostatky.

Zavedena povinná školní docházka.

Fridrich II. Veliký – 1740 – 1786 – využil nástupu Marie Terezie, zpochybnil její právo na trůn.

Války Slezské - 1740 - 1745

Sedmiletá válka - 1756 - 1763

V roce 1772 inicioval první dělení Polska.

Vzdělaný muž, nechal si postavit zámek po vzoru Versailles - Sanssouci - řídil se osvícenskými idejemi.

Prusko bylo po stránce náboženské státem Luteránským, nábožensky velice tolerantní => přicházeli sem noví lidé, podnikaví, vzdělaní.

Fridrich Vilém II. -

Rozpad Polska

Šlechta byla jednotná pouze proti panovníkovi, zavlekla Polsko do mnoha válek.

Fridrich II. Veliký navrhl první dělení Polska – malé území Polska zbylo → šlechta chtěla po vzoru Francie vytvořit ústavu → tomu zabraňuje Kateřina Veliká ze strachu o Rusko.

Druhé dělení Polska iniciuje Kateřina II. Veliká roku 1793 – Kateřina II. se lekla vytvoření ústavy.

Povstání proti dělení, avšak bylo potlačeno → 1795 – třetí dělení Polska – Polsko úplně zmizelo

Zisky Ruska – Litva, Bělorusko, Ukrajina – západní hranicí řeka Němen, Bug

Zisky Pruska – oblast Velkopolská (kolem Varšavy), až k řece Němen

Zisky Rakouska – Halič, haličskou-vladiměřsko

České země

Leopold I. - 1657 - 1705

Josef I. - 1705 - 1711

Snaha o co největší centralizaci, rekatolizace - nová biskupství v Litoměřicích a Hradci Králové - nový řád jezuitů.

Vznikaly soupisy poddanského majetku - **berní rula**. Na Moravě lánské rejstříky. Poddaní byli nespokojeni => vznikaly povstání

1680 - povstání v severních a západních Čechách => vydání **robotního patentu** - uzákonil robotu 3 dny v týdnu.

1692 - povstání Chodů, po bílé hoře bylo území prodáno - Maxmilián Wolf Lamingen z Albenreuthu - povstání (vůdce - Kryštof Hrubý z Jelení). Povstání zlikvidoval násilím, chtěl popravít vůdce, avšak ten zemřel ve vězení → popravil Jana Sladkého Kozinu - před smrtí ho proklel (zkomoleně), on do roka zemřel na mrtvici.

Rozvoj podnikání šlechty - sklářský průmysl, vlnářské a bavlnářské manufaktury - Kounicové, Valdštejnové.

Legenda o Janu Nepomuckém → 1729 byl prohlášen za svatého (kanonizován).

Jezuité, piaristé - zakládali školy, vyučovalo se německy a latinsky. Pouze na venkově se držela čeština - avšak obrovská germanizace.

Pokus Habsburků zavést absolutismus po třicetileté válce se shledává s odporem roku 1678 v čele s Imrichem Tököly.

Toho se snaží využít Turkové → roku 1683 bitva u Vídně, avšak díky pomoci Polskému Janu III. Sobeiského vyhráli Habsburkové.

1687 - hromadná poprava v Prešově

Další povstání v roce 1701 - Kuruci. Avšak roku 1708 byli poraženi u Trenčína.

Nastalo jednání - roku 1711 Satmárský mír - Habsburkové budou vybírat daně jen se souhlasem sněmu,...

Většina Kuruků se stala zbojníky, jeden z nich byl Jánošík.

Karel VI. - 1711 - 1740 - neměl se stát králem českým, uherským ani císařem římským.

1713 - **Pragmatická sankce** - mění pravidla pro nástupnictví - po vymření mužské linie nastupuje ženská linie (kvůli španělským Habsburkům).

1717 - dcera Marie Terezie

Roku 1740 zemřel, Marie Terezie nastoupila na trůn, provdala se za vévodu Františka Lotrinského. Pruský král Fridrich II. Veliký začal zpochybňovat pragmatickou sankci =>

1740 - 1742 - První slezská válka - zapojeno Prusko, Francie, Bavorsko (nároky na korunu), Sasko (Prusko jim slíbilo území) a Španělsko - proti Habsburkům.

1741 - Karel Albert vpadl do Čech, přijat za Českého krále. Marie Terezie vytlačila Sasy a Bavorsy z území Čech, ale s Pruskem uzavřela roku 1741 mír ve Vratislavi.

1744 - 1745 - Druhá slezská válka - obrana Slezska, Habsburkové nebyli úspěšní => mír v Drážďanech - Marie Terezie se musela Slezska vzdát.

Nepokoje a války pokračovali a skončily až mírem 1748 v Cáchách.

Marie Terezie se snažila získat spojení. Václav Antonín Dominik Kounic - vlastnil zámek Slavkov, nakonec získal Francii jako spojení. Získal také Rusko.

Anglie spojencem Pruska - kvůli tomu, že Francie byla proti Anglii.

1756 - 1763 - sedmiletá válka, Leopold Daun - bitva u Kolína. Ruská armáda pronikla až na území Pruska, dokonce 1760 obsadili Berlín.

1762 - zemřela carevna Alžběta, na trůn se dostal Petr III. - stihl provést katastrofální kroky -

uzavření míru s Pruskem.

1763 – mír u Hubertsburku, Marie Terezie ztratila Slezsko. V témže roce uzavřela Anglie a Francie mír v Paříži – Francouzi ztrácejí Luisianu, Kanadu, některá indická státy.